

Brüssel, 22. juuli 2026
(OR. en)

11674/26

FREMP 239
JAI 965
AG 114
POLGEN 189

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	17. juuli 2026
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2026) 900 final
Teema:	KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE 2026. aasta aruanne õigusriigi kohta Õigusriigi olukord Euroopa Liidus

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2026) 900 final.

Lisatud: COM(2026) 900 final

KOMISJONI TEATIS EUROOPA PARLAMENDILE, NÕUKOGULE, EUROOPA MAJANDUS- JA SOTSIAALKOMITEELE NING REGIOONIDE KOMITEELE

Õigusriigi olukord Euroopa Liidus

{SWD(2026) 901 final}	- {SWD(2026) 902 final}	- {SWD(2026) 903 final}	-
{SWD(2026) 904 final}	- {SWD(2026) 905 final}	- {SWD(2026) 906 final}	-
{SWD(2026) 907 final}	- {SWD(2026) 908 final}	- {SWD(2026) 909 final}	-
{SWD(2026) 910 final}	- {SWD(2026) 911 final}	- {SWD(2026) 912 final}	-
{SWD(2026) 913 final}	- {SWD(2026) 914 final}	- {SWD(2026) 915 final}	-
{SWD(2026) 916 final}	- {SWD(2026) 917 final}	- {SWD(2026) 918 final}	-
{SWD(2026) 919 final}	- {SWD(2026) 920 final}	- {SWD(2026) 921 final}	-
{SWD(2026) 922 final}	- {SWD(2026) 923 final}	- {SWD(2026) 924 final}	-
{SWD(2026) 925 final}	- {SWD(2026) 926 final}	- {SWD(2026) 927 final}	-
{SWD(2026) 928 final}	- {SWD(2026) 929 final}	- {SWD(2026) 930 final}	-
	{SWD(2026) 931 final}		

1. SISSEJUHATUS

Õigusriigi põhimõte on Euroopa projekti keskmes ühe väärtusena, millel Euroopa Liit põhineb. ELi heaolu, julgeolek ja demokraatia vastupanuvõime sõltuvad sellest, kuidas õigusriigi põhimõtet ja liidu ühiseid väärtusi järgitakse. Eurooplased peavad demokraatiat, inimõigusi ja õigusriigi põhimõtet üheks ELi suurimaks tugevuseks¹. Ajal, mil reeglitel põhinev rahvusvaheline kord, põhiõigused ja demokraatlikud süsteemid on üha suurema surve all, on nende väärtuste kaitsmine olulisem kui kunagi varem. Kõrged õigusriigi standardid on olulised mitte ainult selleks, et säilitada kodanike usaldus avaliku sektori asutuste vastu, tagada nende õiguste kaitse ja toetada demokraatiat, vaid ka selleks, et suurendada Euroopa atraktiivsust investeerimise ja äritegevuse jaoks ning stimuleerida liidu pikaajalist konkurentsivõimet.

2020. aastast alates avaldatud õigusriigi olukorda käsitlevast aruandest on kujunenud hästi toimiv vahend, milles esitatud soovitusel suunavad üha enam reforme tänu tihedamale koostööle, mida liikmesriikidega tehakse kogu aastase tsükli vältel. Eelmisel aastal sihiks võetud jõulisem keskendumine ühtse turu mõõtmele näitab õigusriigi põhimõtte kesksel rollil õiguskindluse ja prognoositava keskkonna tagamisel, kus ettevõtjad saavad kogu liidus ühtsest turust võrdsetel alustel kasu.

Jätkuva geopoliitilise ebastabiilsuse olukorras on õigusriigi põhimõtte edendamine ja kaitsmine väljaspool liidu piire endiselt üks liidu peamisi strateegilisi eesmärgi. ELi liikmesriikide kõrval käsitletakse õigusriigi olukorra aruandes laienemisprotsessis osalevaid riike ja järk-järgult kaasatakse ka teisi laienemisprotsessis osalevaid partnereid, kui nad on selleks valmis². Sellega aidatakse kaasa nende püüdlustele enne ühinemist kinnistada reformidega õigusriigi põhimõtte kindlalt ja pöördumatult ning tagada, et neid kõrgeid standardeid järgitakse ka pärast ühinemist.

Iga-aastases aruandes hinnatakse õigusriigi olukorda kõigis ELi liikmesriikides ja see annab ühtse võrdlusaluse, mis aitab kaasa dialoogile ja vastastikusele usaldusele ELi ja liikmesriikide vahel. Aruandes esitatud soovitude eesmärk on suunata liikmesriikide tegevust selliste reformide elluviimisel, millega lahendatakse peamisi probleeme ja tugevdatakse õigusriigi põhimõtet, ning see on aidanud kaasa reformide kasvudünaamikale³. Aruande järeldusi saab teabeallikana kasutada ka muude vahendite, eelkõige õigusriigi tingimuslikkuse määruse⁴ kohaldamisel. Aruande olulist rolli reformide edendamisel, hea valitsemistava toetamisel ja selle tagamisel, et õigusriigi põhimõtte järgimisega seotud probleemidega tegeldakse ennetavalt, näitab ka komisjoni ettepanek järgmise mitmeaastase finantsraamistiku kohta⁵.

¹ Eurobaromeetri 2025. aasta septembri kiiruuringus nr 569 „Challenges and priorities in the EU“ (ELi probleemid ja prioriteedid) nimetasid eurooplased ELi peamise tugevusena demokraatiat, inimõiguste ja õigusriigi põhimõtte järgimist (36 %).

² Alates 2024. aastast on aruanne hõlmanud Albaaniat, Montenegrot, Põhja-Makedooniat ja Serbiat. Riigid on valitud nende ühinemisprotsessis tehtud edusammude alusel või valmisoleku järgi õigusriigi valdkonnas.

³ 47 % õigusriigi olukorda käsitlevas 2025. aasta aruandes esitatud soovitudest on täielikult või osaliselt ellu viidud.

⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta määrus (EL, Euratom) 2020/2092, mis käsitleb üldist tingimuslikkuse korda liidu eelarve kaitsmiseks.

⁵ COM(2025) 570 final.

2. ÕIGUSRIIGI PÕHIMÕTTE JÄRGIMINE – ARENGUSUUNDUMUSED LIIDU TASANDIL

Õigusriigi olukorda käsitlev aruanne on ELi õigusriigi tagamise raamistiku keskne samm⁶. See raamistik koosneb mitmesugustest vahenditest, mille eesmärk on edendada, kaitsta ja toetada õigusriigi põhimõtet kogu liidus. Aruande eesmärk on **edendada** tugevat õigusriigikultuuri, **hoida ära** õigusriigiga seotud probleemide tekkimist ning tulemuslikult **reageerida** suurtele ja püsivatele probleemidele.

2.1 Integreeritud õigusriikluse tsükkel

Oma 2025. aasta kõnes olukorrast Euroopa Liidus kutsus president von der Leyen üles käivitama **iga-aastase integreeritud õigusriikluse tsükli**, mis jälgib ühist rütmi, selgeid vaheeesmärke ja kuhu kõik ELi institutsioonid saavad panustada. Institutsioonidel on ühine kohustus aidata oma vastavate õiguste piires edendada ja järgida õigusriigi põhimõtet. Selle aasta õigusriikluse tsükli raames on komisjon eesmärgiks seadnud veelgi süvendada koostööd Euroopa Parlamendi ja liikmesriikidega, tõhustades teavitustegevust ja koordineerimist.

Aruande koostamisel tehakse liikmesriikide ja muude sidusrühmadega järjepidevat ja aktiivset koostööd nii riiklikul kui ka ELi tasandil⁷. Selles kutsutakse üles tegema püsivaid ja sihipäraseid jõupingutusi, et lahendada kindlaks tehtud probleemid, lähtudes ühisest arusaamast. Aruanne aitab kaasa koostööle liikmesriikide vahel, samuti komisjoni, rahvusvaheliste organisatsioonide ja osalejatega, nagu Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon, stimuleerides kõige sobivamatel lahendustel põhinevaid reforme ja võttes ühtlasi arvesse konkreetse riigi olusid ja õigustavasid.

Komisjon teeb liikmesriikidega tihedat koostööd nii poliitilisel kui ka tehnilisel tasandil, muu hulgas selleks, et parandada soovitude jälgimist ja järgimist. Selline suurem kaasamine võimaldab tal toetada reformide elluviimist, jälgida kogu aasta jooksul edusamme ja tagada, et soovitudes võetakse igati arvesse olukorda kohapeal. Tehnilisel tasandil pakuvad **õigusriigi valdkonna kontaktpunktide võrgustiku** regulaarsed kohtumised võimaluse jagada kogemusi ja arutada õigusriigi olukorda käsitlevates aastaaruannetes esile tõstetud ühist huvi pakkuvaid küsimusi⁸. Aruande koostamisel kasutatakse peamiselt liikmesriikide ametiasutustelt saadud teavet.

Poliitilisel tasandil on üldasjade nõukogus peetavast **õigusriigidialoogist** kujunenud foorum, kus liikmesriigid saavad vahetada arvamusi õigusriigi küsimusi käsitleva poliitika üle⁹. See on platvorm, mis võimaldab konstruktiivset dialoogi parimate tavade üle ja arutelusid selle üle, kuidas kõrvaldada puudusi, tuginedes õigusriigi olukorra aruandele. Alates 2024. aastast osalevad nendes dialoogides liikmesriikide ministrite kõrval ka nende laienemisprotsessis osalevate riikide ministrid, mida õigusriigi olukorda käsitlev aruanne hõlmab¹⁰. Ka justiits- ja siseküsimuste nõukogu jätkas igal kuuekuulisel eesistumisperioodil aktuaalsete

⁶ Peale õigusriigi tagamise vahendite kuuluvad raamistikku ka muud vahendid (mida on üksikasjalikumalt kirjeldatud allpool), näiteks ELi õigusemõistmise tulemustabel, Euroopa poolaasta, ELi rahaline toetus õigusriigi struktuurireformidele ja kodanikuühiskonnale, rikkumismenetlused, ELi lepingu artikli 7 kohane mehhanism õigusriigi põhimõtte oluliste rikkumiste käsitlemiseks, nõukogu iga-aastased struktureeritud õigusriigidialoogid ja kehtiva mitmeaastase finantsraamistiku kohased eelarvelised kaitsemeetmed.

⁷ Käesoleva aasta aruande ettevalmistamiseks korraldati üle 600 kohtumise.

⁸ Üks heade tavade vahetamise teema oli riigi tasandi algatused, mille eesmärk on suurendada teadlikkust õigusriigi põhimõttest ja edendada kohtunike värbamist.

⁹ Üldasjade nõukogu pidas 2025. aasta septembris horisontaalse arutelu õigusriigi valdkonna arengu teemal üldiselt ning 2025. aasta novembris ja 2026. aasta jaanuaris ja mais toimusid riigipõhised arutelud.

¹⁰ Albaania, Montenegro, Põhja-Makedoonia ja Serbia ministrid osalesid 16. septembril 2025 üldasjade nõukogus toimunud arvamuste vahetusel õigusriigi olukorra üle oma riigis.

õigusriigiküsimuste arutamist¹¹. 2025. aastal korraldas nõukogu Taani eesistumise ajal kultuuri- ja meediaministrite mitteametliku kohtumise, kus tehti avaldus, milles rõhutati **vaba, sõltumatu ja mitmekesise meedia olulisust**¹². 2026. aasta mais toimunud üldasjade nõukogu istungil saavutati kõigi liikmesriikide toetus¹³ eesistujariigi 2023. aasta järeldustele iga-aastase õigusriigidialoogi hindamise kohta.

Euroopa Parlament on regulaarsete arutelude kaudu täiskogul ja parlamendikomisjonis jätkanud olulist panustamist õigusriikluse iga-aastasessse tsüklisse ning aidanud suurendada õigusriigi küsimuste nähtavust ELi ja liikmesriikide tasandil. 2025. aastal tõi parlament komisjoni õigusriigi olukorda käsitleva aruande kohta koostatava algatusraporti tähtsaks, et võimaldada integreeritumat tsüklit. Komisjoni õigusriigi tagamise vahendite ja muude olemasolevate algatuste koostoimet on oluline toetada, tagamaks, et õigusriikluse iga-aastane tsüklil aitab veelgi tulemuslikumalt liikmesriikidel ellu viia positiivse mõjuga reforme. Komisjon jätkab koostööd parlamendi ja nõukoguga, et parandada ja tõhustada selle tsükli üle peetavat dialoogi. Sellega seoses tõstab ta esile Euroopa Parlamendi kodanikuvabaduste, justiits- ja siseasjade komisjoni [demokraatia, õigusriigi ja põhiõiguste järelevalve rühma \(DRFMG\)](#) tööd. See on väärtuslik foorum nii horisontaalsete kui ka riigipõhiste arutelude jaoks, milles komisjon jätkab aktiivset osalemist, sealhulgas selleks, et toetada õigusriigi olukorda käsitleva aruande koostamist ja selle soovitude järgimist.

Arutelud õigusriigi põhimõtte üle jätkusid ka muudel foorumitel. **Euroopa Majandus- ja Sotsiaalkomitee** pidas kuuenda iga-aastase konverentsi põhiõiguste ja õigusriigi põhimõtte teemal. Komisjon korraldas tihedas koostöös Euroopa Liidu Põhiõiguste Ametiga mitu **riigipõhist õigusriigidialoogi**¹⁴. Need dialoogid on järeelmeetmete oluline osa, milles tuuakse kokku erinevad riiklikud sidusrühmad ja ametiasutused, et kaasata nad tihedamalt õigusriigi olukorra aruande järgimisse, sealhulgas selle soovitude täitmisse.

Õigusriigi olukorda käsitlev aruanne aitab jätkuvalt kiirendada **kodanikuühiskonna ja muude sidusrühmade** tihedamat koostööd. Kodanikuühiskonna organisatsioonidel ja kutseühendustel, kes esindavad kohtunikke, prokuröre, advokaate ja ajakirjanikke, on oluline roll õigusriigi põhimõtte edendamisel ja kaitsmisel. Nende erialateadmised ja kohapealsed kogemused on olulised põhjaliku ja tõenditel põhineva õigusriigi olukorda käsitleva aruande koostamiseks.

2.2 Õigusriigi põhimõtte toetamine ELi eelarve kaudu

Õigusriigi põhimõtte on Euroopa majanduse toimimises kesksel kohal, eelkõige ühtsel turul, mis tugineb tulemuslikele kohtusüsteemidele, tugevatele korruptsioonivastastele raamistikele ja usaldusväärsele õigusloomele. Seepärast on õigusriigi küsimused üha olulisemal kohal, kui tegemist on Euroopa poolaastaga ning ELi toetusega investeringutele ja riigisisestele reformidele.

[Taaste- ja vastupidavusrahastu](#) on näidanud, kuidas ELi eelarvet saab tulemuslikult kasutada õigusriigi reformide edendamiseks liikmesriikides, sealhulgas selleks, et tugevdada kohtusüsteeme, edendada suurema tõhususe saavutamiseks digitaliseerimist, parandada

¹¹ 2025. aasta oktoobris ja 2026. aasta märtsis arutas justiits- ja siseküsimuste nõukogu poliitikas osalemist ja advokaatide sõltumatust.

¹² DeklaratsioonEuroopa demokraatiade tagatiseks olevate kultuuri ja meedia vajalikkuse kohta, 4. november 2025, kättesaadav aadressil [declaration-on-the-necessity-of-culture-and-media.pdf](#).

¹³ Pärast eesistujariigi järelduste heakskiitmist Ungari poolt.

¹⁴ 2025. aasta novembris korraldati Tšehhis õigusriigidialoog kohtusüsteemi tõhususe teemal. 2026. aasta jaanuaris korraldati Horvaatias õigusriigidialoog meediavabaduse ja meedia mitmekesisuse teemal. Täpsem teave dialoogide kohta: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/upholding-rule-law/rule-law/annual-rule-law-cycle/national-rule-law-dialogues_en.

kohtusüsteemi taristut, toetada korruptsiooni vastu võitlevaid institutsioone ja parandada õigusloome kvaliteeti. Vähemalt 21 liikmesriiki lisasid oma taaste- ja vastupidavuskavadesse õigusriigi põhimõttega seotud kohustused¹⁵. Need kohustused on esitatud ligikaudu 285 eesmärgi ja sihina, mis hõlmavad õigusriigi tugevdamiseks ettenähtud 75 reformi ja 36 investeeringut, mis viiakse lõpule järk-järgult¹⁶. Näiteks võib tuua kohtusüsteemi tõhususe parandamise kohtute restruktureerimise teel või korruptsioonivastaste jõupingutuste suurendamise korruptsioonivastasele võitlusele keskenduvate institutsioonide toetamise teel. Kokku on toetusmeetmeid enam kui 3 miljardi euro väärtuses. Mõned taaste- ja vastupidavuskavad aitavad parandada ka õigusloomeprotsessi, näiteks kohustades korraldama avalikke konsultatsioone ja mõjuhinnanguid. Teatavatel juhtudel on taaste- ja vastupidavuskavas õigusriigiga seoses võetud kohustusi peetud ELi finantshuvide kaitsmisel mõõdapääsmatuks ja nende täitmine on maksetaotluse alusel tehtava mis tahes väljamakse eeltingimus¹⁷.

Tuginedes õppetundidele, mis on saadud õigusriigi reformide rahastamisest praeguse mitmeaastase finantsraamistiku ja taasterahastu „NextGenerationEU“ raames, tugevdab komisjoni ettepanek [mitmeaastase finantsraamistiku kohta aastateks 2028–2034](#) seost õigusriigi olukorda käsitleva aruande soovitude ja rahalise toetuse vahel. Õigusriigi põhimõtte tugevate kaitsemeetmete ning investeeringute ja reformide toetuse kombineerimisega kaitstakse ELi eelarvet ja tagatakse, et see aitab tulemuslikult kaasa õigusriigi tugevdamisele ELis.

Komisjoni ettepanekus järgmise mitmeaastase finantsraamistiku kohta nähakse [riikliku ja piirkondliku partnerluse kavadega](#) ette ühtne sidus raamistik liikmesriikide ja piirkondade rakendatavate ELi vahendite jaoks. Selle raamistiku üldine eesmärk on kooskõlas ELi lepingu artikliga 2 kaitsta liidu väärtusi, sealhulgas õigusriigi põhimõtet. Komisjon on teinud ettepaneku, et riikliku ja piirkondliku partnerluse kavadega lahendatakse probleeme, mis on kindlaks tehtud ELi poliitika võrdlusraamistikus, sealhulgas neid, mis on kindlaks tehtud õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes ning Euroopa poolaastas ja selle riigipõhistes soovitudes. Seepärast oodatakse, et liikmesriigid lisavad oma kavadesse investeeringud ja reformid, millega kaitstakse ja tugevdatakse õigusriigi põhimõtet, juhindudes aruandest ja selle tulemuspõhistest soovitudest, mis hõlmavad selliseid valdkondi nagu kohtusüsteemide tugevdamine, korruptsioonivastase võitluse raamistikud, meedia mitmekesisus ning tulemuslik kontrolli- ja tasakaalustussüsteem. Sellised reformid võivad aidata kaasa ka paremale valitsemisele, suurendades haldusasutuste, sealhulgas õigusasutuste tõhusust ning avaliku sektori asutuste ja sidusrühmade institutsioonilist suutlikkust liikmesriikides, piirkondades ja kohalikes kogukondades. Õigusriigi olukorda käsitleva aruande keskendumine ühtsele turule

¹⁵ Kohustuse viia ellu õigusriigi põhimõttega seotud reforme ja investeeringuid võtsid 21 liikmesriiki: Belgia, Bulgaaria, Tšehhi, Kreeka, Hispaania, Horvaatia, Itaalia, Küpros, Läti, Leedu, Luksemburg, Ungari, Malta, Madalmaad, Austria, Poola, Portugal, Rumeenia, Sloveenia, Slovakkia ja Soome.

¹⁶ Taaste- ja vastupidavusrahastu määrase kohaselt peavad reformid ja investimisprojektid olema ellu viidud 31. augustiks 2026 ning kõik maksed peavad olema tehtud 31. detsembriks 2026. Komisjon hindab liikmesriikide poolt maksetaotluse toetuseks esitatud tõendite vastavust kokkulepitud eesmärkidele. Kohaldatavate rahastamis- ja laenulepingute kohaselt on liikmesriikidel oma järelejäanud maksetaotluste esitamiseks aega 30. septembrini 2026 ning seejärel kavatseb komisjon 20. novembriks 2026 esitada oma esialgse hinnangu eesmärkide ja sihtide täitmise kohta.

¹⁷ Lisaks tugevatele kaitsemeetmetele, mis kaitsevad ELi finantshuve õigusriigi põhimõtte rikkumisega seotud riskide eest, eelkõige Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2020. aasta määrus (EL) 2020/2092 (mis käsitleb üldist tingimuslikkuse korda liidu eelarve kaitsmiseks), mida kohaldatakse ka pärast praeguse pikaajalise ELi eelarve lõppu. Vt ka punkt 2.4.

aitab liikmesriikidel Euroopa poolaastaga¹⁸ kombineerituna kindlaks teha ka õigusriigi põhimõttega seotud reformid, mida on vaja toetada riikliku ja piirkondliku partnerluse kavades ja mis on majanduslikult olulised, sealhulgas need, mis on praegustest taaste- ja vastupidavuskavadest veel pooleli. Kui partnerluskavad on esitatud, siis komisjon ja liikmesriigid arutavad neid, võttes arvesse kokkulepitud reformide eesmärgi ja sihte. Selleks et aidata liikmesriikidel kindlaks teha ja prioriseerida õigusriigi põhimõttega seotud investeeringuid ja reforme, mida kavade kaudu saab toetada, **on komisjon käesolevas õigusriigi olukorda käsitlevas 2026. aasta aruandes oma soovitusi veelgi konsolideerinud, et need oleksid sihipärasemad ja toimivamad.** Soovituste eesmärk on teha kindlaks peamised lahendamist vajavad küsimused ja probleemid, kuid võimaldada liikmesriikidel olla tulemusteni jõudmisel paindlikud ja võtta arvesse oma riiklikku õigus- ja institutsioonilist raamistikku.

Kavandatud määrus sisaldab ka tugevaid kaitsemeetmeid, mis puudutavad **õigusriigi põhimõtte ja ELi põhiõiguste harta** järgimist riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade täitmisel, ning selles nähakse ette, et liikmesriigid peavad neid aluspõhimõtteid järgima kogu mitmeaastase finantsraamistiku kehtivuse vältel. Riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade alusel toetuse saamise eeltingimuseks on õigusriigi põhimõtte ja põhiõiguste horisontaalsete tingimuste täitmine. Kui need horisontaalsed tingimused ei ole täidetud või ei ole enam täidetud,¹⁹ siis on kavade täitmise ajal ja pärast teabevahetust asjaomaste liikmesriikidega võimalik blokeerida liikmesriigile tehtud maksed konkreetsete meetmete jaoks, mille kohta need tingimused kehtivad. Õigusriigi olukorda käsitlevast aruandest saadud teavet kasutatakse ühe allikana, mis toetab komisjoni hinnangut horisontaalsete tingimuste järgimise kohta. See näitab, et õigusriigi olukorra aruanne on kindel vahend, mis aitab õigusriigi põhimõtte järgimisega seotud probleeme ja reformide prioriteete kindlaks teha tõendus põhise protsessi kaudu, mille aluseks on dialoog liikmesriikidega. Kuid **seos** õigusriigi olukorda käsitleva aruande soovitusi ning riikliku ja piirkondliku partnerluse kavade heakskiitmise vahel **ei ole automaatne.** Sama kehtib ka horisontaalsete tingimuste täitmise hindamise kohta, mille käigus tuleb kindlaks teha ka leitud puuduste (võimalik) mõju fondide rakendamisele.

ELil on ka muid **rahastamisallikaid**, mis aitavad suurendada kohtusüsteemi, meedia ja kodanikuühiskonna suutlikkust õigusriigi põhimõtte järgimisel. Praeguse mitmeaastase finantsraamistiku raames on sellised programmid näiteks kodanike, võrdõiguslikkuse, õiguste ja väärtuste programm, õigusprogramm aastateks 2021–2027, Euroopa Sotsiaalfond+ ja programm „Loov Euroopa“. Järgmises mitmeaastas finantsraamistikus suurendatakse seda toetust, sealhulgas kodanikuühiskonna organisatsioonide asendamatu tegevuse jaoks õigusriigi põhimõtte järgimise jälgimisel, korruptsiooni paljastamisel ja reformide edendamisel. Uue [õigusprogrammi](#) eelarve suureneks komisjoni ettepaneku kohaselt enam kui kolm korda ja programmis keskendutakse varasemast rohkem kohtusüsteemide digitaliseerimisele. Peale selle toeks uus [programm „AgoraEU“](#) (mille kavandatud eelarve on ligikaudu 8,6 miljardi eurot) kultuuri, meedia, õiguste ja väärtuste toetamise kokku ühe raamistiku alla, et kogu ELis edendada demokraatias osalemist, ühiskonna vastupanuvõimet, meediavabadust, põhiõigusi, võrdsust ja õigusriigi põhimõtet.

¹⁸ Asjakohastes Euroopa poolaasta riigipõhistes soovituses käsitletakse muu hulgas kohtusüsteemi tõhususe parandamist ja korruptsioonivastaseid meetmeid. Vt teatis 2026. aasta Euroopa poolaasta kevadpaketi kohta (COM(2026) 200 final).

¹⁹ Komisjon on teinud ettepaneku, et kui tingimused ei ole täidetud, peaksid liikmesriigid siiski jätkama makseid lõplikele toetusesaajatele ja lahendamata rikkumiste tõttu kaotatud summad võiks ümber jaotada muude liidu vahendite või programmide vahel, mida rakendatakse eelarve otsese või kaudse täitmise raames.

2.3 Õigusriigi põhimõtte edendamine ja kaitsmine ELi poliitika ja õigusnormidega

Õigusriigi olukorda käsitlev aruanne on tagant tõuganud uute ELi poliitikameetmete ja õiguslike vahendite väljatöötamist mitmesugustes valdkondades, mis hõlmavad õigusemõistmist, meedia mitmekesisust ja korruptsioonivastast võitlust.

Liikmesriikide toetamine uute meediavabaduse normide rakendamisel

Alates 8. augustist 2025 kohaldatakse suuremat osa [Euroopa meediavabaduse määruse](#) sätetest. Euroopa meediavabaduse määrus sisaldab erisätteid riikliku reklaami läbipaistva ja õiglase jaotamise, meediaomandi läbipaistvuse, avalik-õigusliku meedia sõltumatu toimimise ja avaliku teenuse osutamiseks vajalike rahaliste vahendite kättesaadavuse kohta. Samuti on sellega kehtestatud meetmed ajakirjandusallikate ja konfidentsiaalse teabevahetuse kaitsmiseks. Euroopa Komisjon ja liikmesriikide ametiasutused on viimase aasta jooksul aktiivselt tegutsenud liikmesriikide õigusnormide ja juhiste ühtlustamise nimel nendes olulistes valdkondades, mis on kesksel kohal ka õigusriigi olukorda käsitleva aruande meediasambas. 2025. aasta detsembris algatas komisjon esimesed meetmed Euroopa meediavabaduse määruse täitmise tagamiseks²⁰. Kuna Euroopa meediavabaduse määrus on juba praegu peaaegu täies ulatuses kohaldatav,²¹ jälgitakse 2025. aasta soovitusel esile tõstetud ja täielikult selle määruse kohaldamisalasse kuuluvaid küsimusi toetuse raames, mida komisjon annab liikmesriikidele Euroopa meediavabaduse määruse kohaldamisel ja täitmise tagamisel. Õigusriigi olukorda käsitlevas aruandes jätkatakse oluliste muutuste jälgimist nendes valdkondades ja näidatakse, milline on nende mõju.

Ajakirjanike kaitsmine ELis

Selleks et kaitsta ajakirjanikke, inimõiguste kaitsjaid ja muid avalikus mõttevahetuses osalejaid selliste kohtumenetluste kuritarvitamise eest, mille eesmärk on vaigistada nende osalemine avalikku huvi pakkuvates küsimustes, on komisjon jätkanud koostööd liikmesriikidega, et toetada neid uue [vaigistushagide vastase direktiivi](#) ülevõtmisel ja rakendamisel. Direktiiviga on kehtestatud minimaalsed menetluslikud tagatised ajakirjanike, inimõiguste kaitsjate ja teiste isikute kaitseks nende vastu suunatud vaigistushagide eest piiriülestes tsiviilkohtumenetlustes²². Kuigi direktiivis on ette nähtud, et liikmesriigid peavad kehtestama vaigistushagide vastased kaitsemeetmed piiriüleste juhtumite jaoks, on mitu liikmesriiki kooskõlas komisjoni vaigistushagide vastase soovitusega²³ laiendanud selliseid kaitsemeetmeid ka riigisisestele juhtumitele, mis aitab parandada õiguskindlust ja tugevdab kõigis valdkondades nende isikute kaitset, kelle vastu vaigistushagi on suunatud. Sellest soovitusel lähtudes on mitu liikmesriiki dekriminaliseerinud ka laimamise, mis on oluline samm, et piirata laimamist käsitlevate seaduste kasutamist menetlustes, millel võib olla heidutav mõju avalikule mõttevahetusele ja selles osalemisele. 2026. aasta mais korraldas komisjon kõrgetasemelise ürituse, et tähistada vaigistushagide vastase uuendatud eksperdirühma tegevuse algust ja algatada vaigistushagide vastase soovitusel läbivaatamine. Nagu on esile tõstetud ka eelmistes aruannetes, on paljud liikmesriigid vaigistushagidega tegelemiseks juba astunud konkreetseid samme. Need hõlmavad näiteksspetsiaalseid koolitusi, teadlikkuse suurendamise algatusi ning toetusmehhanisme sihikule võetud ajakirjanikele ja

²⁰ Komisjon algatas Ungari vastu rikkumismenetluste, võttes vastu ametliku kirja; samuti on komisjon algatanud mitme liikmesriigi puhul järelmeetmeid haldusdialoogi või rikkumismenetluste eelse dialoogide raames.

²¹ Euroopa meediavabaduse määruse artiklit 20 hakatakse kohaldama 8. maist 2027.

²² Praeguses etapis on mitu liikmesriiki komisjonile teatanud täielikust ülevõtmisest ja mitu liikmesriiki on õigusloomeprotsessi lõppjärgus.

²³ Direktiivi täiendavas vaigistushagide vastases 2022. aasta soovitusel kutsutakse liikmesriike üles töötama välja laiemat kaitsemeetmete raamistikku, mis hõlmab ka riigisiseseid juhtumeid ja kõiki õigusvaldkondi, samuti koolitust, teadlikkuse suurendamist, ohvrite toetamist ja andmete kogumist.

inimõiguste kaitsjatele. Nagu on eesmärgiks seatud ka Euroopa demokraatia kaitse programmis, jätkab komisjon soodsama tegevuskeskkonna, ajakirjanike turvalisuse ja kvaliteetse uudisajakirjanduse toetamist, sealhulgas ajakohastades oma [soovitust ajakirjanike turvalisuse kohta](#).

Strateegiline raamistik kodanikuühiskonna toetamiseks ja võimestamiseks

Komisjon on vastu võtnud ka esimese [ELi kodanikuühiskonna strateegia](#), milles tunnustatakse kodanikuühiskonna olulist rolli ELi väärtuste, sealhulgas õigusriigi põhimõtte kaitsmisel ning esitatakse tegevusraamistik kodanikuühiskonna avatud, turvalise ja soodsa tegutsemisruumi jaoks. Strateegiaga on ette nähtud konkreetsed kohustused, mis on seotud kolme üksteist vastastikku tugevdava eesmärgiga: tugevdada koostööd kodanikuühiskonnaga, kaitsta ja toetada kodanikuühiskonda ning tagada piisav, jätkusuutlik ja läbipaistev rahastamine. Selles on esitatud nii ELi kui ka riikliku tasandi meetmed tihedaks koostööks partnerite, kodanikuühiskonna organisatsioonide ja liikmesriikidega.

Uued normid korruptsioonivastase võitluse tugevdamiseks

[Korruptsioonivastase direktiivi](#) jõustumine 31. mail 2026 oli oluline verstapost meie demokraatia, majanduse ja institutsioonide kaitsmisel korruptsiooni kahjuliku mõju eest. Uute normidega luuakse nüüdisaegne ja ühtlustatud raamistik korruptsiooni ennetamiseks, avastamiseks ja selle eest karistuste määramiseks ELis. Komisjon on liikmesriikidele toeks, et nad saaksid asjaomased sätted 1. juuniks 2028 tähtaegselt üle võtta²⁴. Peale selle kavatseb komisjon sel aastal vastu võtta **ELi korruptsioonivastase strateegia**, mille eesmärk on ELis ühtlustada ja paremini koordineerida korruptsioonivastaseid jõupingutusi. ELi korruptsioonivastane võrgustik pakub endiselt foorumit, mis aitab teha regulaarset koostööd ja vahetada teavet hea tava kohta, et toetada kogu ELi hõlmavaid jõupingutusi usaldusväärse edendamisel ja korruptsiooni vastu võitlemisel²⁵.

Digitaliseerimine tõhusamate, vastupidavamate ja turvalisemate justitiisüsteemide nimel

2025. aasta novembris vastu võetud [strateegia „Digitaalne õigusemõistmine @2030“](#) ja [õiguslase koolituse strateegia aastateks 2025–2030](#) eesmärk on kiirendada riiklike justitiisüsteemide digitaliseerimist, et muuta ELi justitiisüsteemid tõhusamaks, vastupidavamaks ja turvalisemaks. Ette on nähtud konkreetsed meetmed, mille abil parandada täielikku digiligipääsetavust kohtulahenditele, videokonverentside kasutamist ja jõuda täielikult digitaalsete piiriüleste kohtumenetlusteni. See peaks aitama kohtutel pakkuda kiiremat ja tulemuslikumat õiguskaitset ning seeläbi suurendama majanduskasvu ja konkurentsivõimet ning seega vähendada survet liikmesriikide justitiisüsteemide pingelistele eelarvetele. Digitaliseerimispotentsiaali ärakasutamiseks peavad õigusvaldkonna spetsialistid omandama asjakohased oskused, teadmised ja teadlikkuse.

Demokraatia, põhiõiguste ja finantsusaldusväärse tugevdamine ELis

Õigusriik ja demokraatia on teineteist vastastikku tugevdavad väärtused. [Euroopa demokraatia kaitsekiilbi](#) vastuvõtmine 2025. aasta novembris näitab, kui olulised on toimiva demokraatia jaoks usaldusväärsed institutsioonid, vabad ja õiglased valimised, vaba ja sõltumatu meedia, mis aitab kaasa teaberuumi terviklikkusele, ning kodanikuühiskonda toetav keskkond. Selles rõhutatakse komisjoni kindlat pühendumust demokraatia vastupanuvõime suurendamisele

²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2026/1021, milles käsitletakse korruptsioonivastast võitlust.

²⁵ Aruandeperioodil toimus kaks kohtumist: üks 2025. aasta oktoobris ja teine 2026. aasta juunis. Nende arutelude käigus saadud teavet kasutatakse tulevase korruptsioonivastase strateegia ettevalmistamisel. Võrgustik toob kokku ELi liikmesriikide esindajad, praktikud, kodanikuühiskonna, rahvusvahelised organisatsioonid ning ELi institutsioonid ja asutused.

kogu liidus, mis on lahutamatu osa tema koostööst, mida ta teeb teiste ELi institutsioonide ja organitega, ELi liikmesriikidega, laienemisprotsessis osalevate riikide ja partneritega ning kodanikega, et kaitsta ja edendada ELi väärtusi. Selles esitatud meetmed võetakse järk-järgult kasutusele 2027. aastaks.

2026. aasta **aruandes ELi põhiõiguste harta kohaldamise kohta** keskendutakse sõltumatute põhiõigustega tegelevate asutuste, nimelt riiklike inimõiguste kaitse asutuste, võrdõigusasutuste ja ombudsmanide institutsiooni rollile. Need riigi antud volitustega osalised edendavad, kaitsevad ja jälgivad põhiõigusi riiklikul tasandil, toetavad ohvreid ja aitavad kaasa rahvusvahelisele inimõiguste alasele aruandlusele. [Harta strateegiale](#) ja selle [2025. aasta vahekokkuvõttele](#) tuginedes rõhutatakse aruandes nende rolli põhiõiguste riiklikes süsteemides ja ELi poliitikakujundamises, sealhulgas õigusriigi põhimõtte kaitsmisel.

Liidu finantshuvide kaitsmine on oluline ka selleks, et tagada usaldus ELi institutsioonide ja õigusriigi laiema raamistiku vastu. Sellega seoses vaadatakse praegu läbi **ELi pettustevastase võitluse struktuuri** ja kõik asjaomased osalised osalevad aktiivselt lahenduste leidmises, et tugevdada liidu finantshuvide kaitset. Läbivaatamisel keskendutakse heidutuse tõhustamisele, koostoime ja tõhususe suurendamisele ning dubleerimise vältimisele läbi kogu pettustevastase võitluse tsükli alates pettuste ennetamisest ja avastamisest kuni uurimise, kõrvaldamise, karistuste määramise ja sissenõudmiseni.

Õigusriigikultuuri edendamine

Komisjoni peamine eesmärk on suurendada Euroopa kodanike, riikide ametiasutuste ja asjaomaste sidusrühmade teadlikkust õigusriigi põhimõttest kui eduka demokraatliku ühiskonna alusest. 2026. aasta mais algatas komisjon [kampaania „Kaitseme kõige tähtsamad“](#), mis keskendub demokraatia põhimõtetele ja mille eesmärk on suurendada teadlikkust õigusriigi jaoks olulistest põhiväärtustest, sealhulgas meediavabadusest. Mitu liikmesriiki on ellu viinud algatusi õigusriigi põhimõtte teadvustamiseks, näiteks Madalmaad ja Belgia korraldasid õigusriigi nädala, et ergutada avalikku arutelu²⁶.

Õigusriigi põhimõtte laienemisprotsessi ja välistegevuse keskmes

EL on endiselt vankumatult pühendunud demokraatia põhimõtete ja õigusriigi põhimõtete kaitsmisele. See on eriti oluline olukorras, kus jätkub Venemaa agressioonisõda Ukraina vastu, mis on rahvusvahelise õiguse jõhker rikkumine. Õigusriigi põhimõtte on oluline demokraatia vastupanuvõime jaoks ja selliste väliste ohtudele vastuseismiseks, nagu välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised. Oma välistegevuses kasutab EL õigusriigi põhimõtte toetamiseks dialoogi ja koostööd partnerriikidega, eelkõige naaberpiirkondades.

ELi laienemispoliitika keskmes on põhiküsimused ehk demokraatlike struktuuride tugevdamine, õigusriigi põhimõtte järgimine ja põhiõiguste kaitsmine²⁷. Nendes valdkondades tehtud edusamme hinnatakse rangelt komisjoni iga-aastases laienemispaketis, kusjuures läbirääkimiste edenemise kriteeriumiks on konkreetsed ja püsivad reformid. EL jätkab tihedat koostööd Euroopa Nõukoguga (sealhulgas Euroopa Inimõiguste Kohtu, Veneetsia komisjoni, CEPEJ²⁸ ja GRECOga²⁹) ning OECD korruptsioonivastase võrgustikuga, et laienemisprotsessis osalevate partnerite toetamiseks Euroopa standarditega vastavusse viimisel tagada reformide usaldusväärsus ja kestvus.

²⁶ Neid häid tavasid jagati riiklike õigusriigi valdkonna riiklike kontaktpunktide kohtumisel 23. oktoobril 2025.

²⁷ Need jäävad ühinemisläbirääkimiste nurgakiviks, nagu on esile toodud muudetud laienemismetoodikas, mis on esitatud dokumendis COM(2020) 57 final.

²⁸ Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon.

²⁹ Riikide korruptsioonivastane ühendus.

EL lisab õigusriigi olukorda käsitlevasse aruandesse lisaks juba hõlmatud neljale partnerile järk-järgult uusi laienemisprotsessis osalevaid partnereid, kui nad teevad edusamme ametlikus ühinemisprotsessis. See lähenemisviis tugevdab ootust, et õigusriigi kõrgetest standarditest saab peale ühinemise eeltingimuste ka ELi liikmesuse lahutamatu osa.

Õigusriigi põhimõtte on kesksel kohal ka **peamistes ELi toetusmehhanismides**, sealhulgas Lääne-Balkani reformi- ja kasvurahastus, Moldova reformi- ja kasvurahastus ning Ukraina rahastus. Üldine juurdepääs nendele enneolematutele rahastamisvahenditele oleneb õigusriigi põhimõtte järgimisest ja väljamaksed sõltuvad põhiküsimuste reformikava täitmisest. Järgmise mitmeaastase finantsraamistiku uue instrumendi „[Globaalne Euroopa](#)“ üks peamisi eesmärgi on kogu maailmas kaitsta ja edendada liidu väärtusi ja huve. Selle instrumendiga jätkatakse kodanikuühiskonna organisatsioonide, inimõiguste ja demokraatia toetamist välismaal. Rahastust antakse nii geograafiliste sammaste kui ka üleilmse samba raames ning rõhk on selgelt heal valitsemistaval ja õigusriigi põhimõttel. Demokraatia, inimõiguste või õigusriigi olukorra halvenemise korral on võimalik instrumendi „Globaalne Euroopa“ kaudu rahastamine lõpetada.

Laiemisprotsessis osalevate partnerite puhul jätkatakse välistoetuse abil õigusriigi põhimõtte, põhiõiguste ja demokraatia edendamist ühinemise põhinõuete raames tulemuspõhiste majanduskasvu kavade kaudu, premeerides peamiste reformide edenemist, tagamaks, et laienemisprotsessis osalevad partnerid jätkavad kindlalt liikumist Euroopa integratsiooni suunas.

EL tugevdab järjest oma pühendumust **rahvusvahelise õiguse normidele** ÜRO korrupsioonivastase konventsiooni alusel parajasti toimuva läbivaatamise ja Euroopa inimõiguste konventsiooniga ühinemise protsessi kaudu. See laiem pühendumine reeglitel põhinevale rahvusvahelisele korrale kajastub ka jätkuvas toetuses Rahvusvahelisele Kriminaalkohtule, et tagada kõige raskemate rahvusvaheliste kuritegude toimepanijate vastutusele võtmine.

2.4 ELi meetmed õigusriigi põhimõtte rikkumistele reageerimiseks

Lisaks ennetavale ja dialoogil põhinevale lähenemisviisile on ELi õigusriigi tagamise vahendite hulgas mitu tööriista ka õigusriigi põhimõtte rikkumiste käsitlemiseks, sealhulgas rikkumismenetlused, ELi lepingu artikli 7 kohane menetlus ja ELi eelarve kaitsmise vahendid.

Reageerimine õigusriigi põhimõtte järgimisega seotud probleemidele

Komisjon tegutseb jätkuvalt aluslepingute täitmise järelevalvajana ning algatab õigusriigi põhimõtte rikkumise korral rikkumismenetluse, kui see on vajalik. Samal ajal on **Euroopa Liidu Kohus** õigusriigi valdkonnas täiendanud oma kohtupraktikat. Siia kuuluvad otsused, mis puudutavad tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet ja ELi õiguse esimest,³⁰ kohtunike ametisse nimetamise korda³¹ ja selliste liikmesriikide kohtute otsuseid, mida ei peeta sõltumatuks³².

³⁰ 18. detsembri 2025. aasta otsuses kohtuasjas C-448/23 leiti, et Poola konstitutsioonikohus on rikkunud tõhusa kohtuliku kaitse põhimõtet ning eiranud ELi õiguse esimest, autonoomiat, tõhusust ja ühetaolist kohaldamist. Samuti leidis Euroopa Liidu Kohus, et Poola konstitutsioonikohus ei vasta sõltumatu ja erapooletu kohtu nõuetele, sest selle kohtu kolme liikme ametisse nimetamise menetluses 2015. aasta detsembris ja selle kohtu esimehe ametisse nimetamise menetluses 2016. aasta detsembris pandi toime tõsiseid rikkumisi.

³¹ 24. märtsi 2026. aasta otsuses kohtuasjas C-521/21 on leitud, et kohtuniku ametisse nimetamisel toime pandud rikkumine ei ole iseenesest piisav, et seada kahtluse alla selle kohtuniku sõltumatus.

³² 4. septembri 2025. aasta kohtuotsuses C-225/22 on leitud, et liikmesriigi kohus peab käsutama õigustühisena sellist otsust, mille on teinud viimase astme kohtuorgan, mis ei vasta ELi õigusega kehtestatud sõltumatuse ja erapooletuse nõuetele, kui sellega saadetakse see asi uuesti läbivaatamiseks tagasi madalama astme kohtusse, kui selline tagajärg on asjaomast menetluslikku olukorda arvestades liidu õiguse esimese tagamiseks vältimatult vajalik.

Teedrajavas otsuses leidis Euroopa Liidu Kohus, et Ungari LGBTIQ+-vastase seadusega rikuti siseturu õigusakte ning mitut hartas ja Euroopa Liidu lepingu artiklis 2 sätestatud põhiõigust³³. See on esimene kord, kui kohus tuvastas, et rikutud on artiklit 2, milles on sätestatud Euroopa Liidu alusväärtused, sealhulgas õigusriigi põhimõte.

ELi lepingu artikli 7 mehhanismi kohaldamine peaks jätkuma ka tulevases laienenud liidus³⁴. Ungari suhtes jätkub ELi lepingu artikli 7 lõike 1 kohane menetlus, mis võimaldab nõukogul kindlaks teha, kas on võimalik järeldada ilmset ohtu, et ELi väärtusi oluliselt rikutakse, ning võtta selliste ohtude suhtes järelmeetmeid. Nõukogus toimus 2026. aasta juunis olukorra arutelu, kus Ungari rääkis ajakohastatud kavade ja konkreetsetest meetmetest, mille abil lahendada Euroopa Parlamendi põhjendatud ettepanekus ja liikmesriikide poolt eelmistel nõukogu istungitel tõstatatud probleemid.

ELi eelarve kaitsmine õigusriigi põhimõtete rikkumise eest

Tõhusa finantsjuhtimise saab tagada ainult siis, kui avaliku sektori asutused tegutsevad kooskõlas seadusega, kui rikkumisi korralikult uuritakse ja nende eest esitatakse süüdistus ning kui ametiasutuste meelevaldse või ebaseadusliku tegevuse suhtes kohaldatakse kohtulikku kontrolli.

Õigusriigi tingimuslikkuse määrus on oluline vahend, mille abil kaitsta ELi eelarvet õigusriigi põhimõtete rikkumise eest. Kaitsemeetmed, mille nõukogu võttis vastu 2022. aasta detsembris pärast komisjoni Ungari suhtes õigusriigi tingimuslikkuse määrase alusel algatatud menetlust, jäävad jõusse. Komisjon teeb Ungari ametiasutustega koostööd meetmete osas, mida on vaja võtta oluliste probleemide lahendamiseks. Ungari uus taaste- ja vastupidavuskava, mille nõukogu kiitis heaks [12. juulil 2026], sisaldab õigusriigiga seotud auditi- ja kontrollieesmärke, et tulemuslikult kaitsta ELi finantshuve. Ühissätete määrase kohane **horisontaalne eeltingimus** on teine oluline vahend, mille abi tagada, et liikmesriigid järgivad ELi vahendite rakendamisel Euroopa Liidu põhiõiguste hartat.

Oma tegevusega liidu finantshuvide kaitsmisel annavad eriti olulise panuse ELi eelarve kaitsmisse, õigusriigi põhimõtte järgimise tagamisse ja korruptsioonivastasesse võitlusesse **Euroopa Prokuratuur ja Euroopa Pettustevastane Amet**. 2017. aasta oktoobris tõhustatud koostöö mehhanismina loodud Euroopa Prokuratuuriga on ühinenud järjest uusi liikmesriike³⁵. 29. mail 2026 teatas Ungari oma kavatsusest osaleda Euroopa Prokuratuuris ja 10. juulil võttis komisjon vastu otsuse, millega Ungari osalemine kinnitati. Sellel on Euroopa Prokuratuuri jaoks ka laiem mõju, sest Euroopa Prokuratuuri määrus ei ole enam tõhustatud koostöö kohane õigusakt,³⁶ vaid sellest saab ELi *acquis'* osa. See tähendab ka seda, et liidu kandidaatriigid peavad kõik asjakohased rakendusaktid vastu võtma.

3. ÕIGUSRIIGI OLUKORRA PÕHIASPEKTID RIIKIDE TASANDIL

Õigusriigi olukorda käsitleva aastaaruande ja selles antavate soovitude metoodika

Igas liikmesriiki või aruandega hõlmatud laienemisprotsessis osalevat riiki käsitlevas peatükis esitatud hinnang on kujundatud kooskõlas kehtiva [metoodikaga](#), mida kasutati varasemate aruannete koostamisel. Laienemisprotsessis osalevate partnerite puhul

³³ Kohtuotsus, 21. aprill 2026, C-769/22.

³⁴ Poliitilised suunised järgmisele Euroopa Komisjoni koosseisule 2024–2029.

³⁵ 2017. aasta oktoobris võtsid 20 liikmesriiki tõhustatud koostöö raames vastu määrase (EL) 2017/1939 (EPPO määrus). Malta ja Madalmaad ühinesid 2018. aastal ning Poola ja Rootsi 2024. aastal.

³⁶ Aluslepingute protokollide nr 21 ja 22 kohaselt ei osale Iirimaa ja Taani meetmetes, mis on vastu võetud seoses vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva alaga. See ei piira Iirimaa võimalust teatada oma vastupidisest kavatsusest vastavalt protokolli nr 21 artiklile 4.

käsitletakse komisjoni iga-aastases laienemispaketis nende valmisolekut ja edusamme õigusaktide vastavusse viimisel liidu *acquis* ja Euroopa standarditega, sealhulgas õigusriigi kõigi aspektide osas. Õigusriigi olukorda käsitlevas aastaaruandes võivad laienemisprotsessis osalevaid valitud riike käsitlevad peatükid viidata suunistele, mis on neile laienemisprotsessis antud, ning rõhutada selle protsessi ja õigusriigi olukorda käsitleva aastaaruande vastastikust täiendavust.

Riike käsitlevad peatükid põhinevad komisjoni sõltumatul kvalitatiivsel hinnangul, milles on tähelepanu keskmes 2025. aasta juulist saadik toimunud oluliste suundumuste kokkuvõte. Igas riike käsitlevas peatükis keskendutakse analüüsis teemadele, mille puhul on toimunud (nii positiivseid kui ka negatiivseid) olulisi muutusi või mille puhul püsivad eelmistes aruannetes kindlaks tehtud märkimisväärsed probleemid. Soovitustes käsitletud teemade puhul hõlmab analüüs ka kvalitatiivset hinnangut edusammude kohta, mida liikmesriigid on teinud 2025. aastal esitatud soovituste rakendamisel³⁷. Käesolevas 2026. aasta aastaaruandes esitatud soovitused põhinevad peamiste probleemidega seotud olukorra põhjalikul hindamisel. Nende eesmärk on toetada liikmesriike nende jõupingutustes edendada reforme aruande neljas valdkonnas³⁸. Selles aruandes ei esitata laienemisprotsessis osalevatele riikidele soovitusi, sest sellised soovitused esitatakse iga-aastase laienemispaketi raames.

Aruanne on valminud tihedas koostöös ja dialoogis riiklike ametiasutustega. Aruanne põhineb riigi ametiasutustelt, rahvusvahelistelt organisatsioonidelt ja asjaomastelt sidusrühmadelt saadud teabel ning komisjoni enda kogutud andmetel³⁹. Kõik hindamisel kasutatud allikad on igas riike käsitlevas peatükis hästi dokumenteeritud⁴⁰. Liikmesriikide ja laienemisprotsessis osalevate riikide ametiasutustel paluti anda kirjalikku tagasisidet ja osaleda sihtotstarbelistel riigikülastustel⁴¹. Samuti saadi sidusrühmadega toimunud sihtkonsultatsiooni käigus väärtuslikku üldist ja riigipõhist tagasisidet⁴². Euroopa Nõukogu esitas ülevaate oma hiljutistest arvamustest ja aruannetest⁴³. Enne käesoleva aruande vastuvõtmist on riikide ametiasutustele antud võimalus täpsustada nende riiki käsitlevas peatükis esitatud fakte. Vastuvõetud aruanne on aluseks komisjoni edasistele aruteludele liikmesriikide valitsuste ja parlamentidega.

³⁷ Sõltuvalt iga soovitusi eri osadega seoses tehtud edusammudest ja sellest, kas 2025. aasta aruandes antud soovitusi oli rakendatud või mitte, tegi komisjon iga juhtumi kohta järelduse, kasutades järgmisi kategooriaid: soovitusi rakendamisel ei ole (edasisi) edusamme tehtud, on tehtud piiratud (edasisi) edusamme, on tehtud mõningaid (edasisi) edusamme, on tehtud märkimisväärsed (edasisi) edusamme, soovitused on täielikult rakendatud.

³⁸ Soovituste koostamisel tugineb komisjon samadele põhimõtetele kui varasematel aastatel (vt COM(2022) 500, lk 3–4). Soovitused ei piira menetlusi, mida komisjon võib alata muude õiguslike vahendite alusel.

³⁹ Näiteks annab ELi õigusemõistmise tulemustabel võrreldavaid ja usaldusväärseid andmeid ELi liikmesriikide kohtusüsteemide tõhususe, kvaliteedi ja sõltumatuse kohta. Selle eesmärk on aidata ELil ja liikmesriikidel parandada oma kohtusüsteemide tulemuslikkust.

⁴⁰ Kasutatud allikate hulgas on liikmesriikidelt saadud kirjalik tagasiside, sidusrühmadega toimunud sihtkonsultatsiooni käigus saadud tagasiside, rahvusvahelistelt organisatsioonidelt, nagu Euroopa Nõukogu, OECD ja ÜRO, pärit teave ning riigikülastuste käigus saadud teave. Kasutatud allikatest saadud teavet võetakse asjakohaselt arvesse selle usaldusväärsuse ja asjakohasuse alusel. Komisjon kasutab neid allikaid oma hinnangu kujundamisel, kuid teeb oma järeldused ise.

⁴¹ Liikmesriikide tagasisidega saab tutvuda siin: https://commission.europa.eu/publications/2026-rule-law-report-input-member-states-and-enlargement-countries_en. Teave riigikülastuste kohta on esitatud riike käsitlevates peatükkides. Veebis ja kohapeal toimunud riigikülastuste käigus vestles komisjon liikmesriikide ametiasutustega, sealhulgas kohtu- ja sõltumatute asutustega, õiguskaitseasutustega ning muude sidusrühmadega, nagu ajakirjanike ühendused ja kodanikuühiskond.

⁴² Sidusrühmade tagasisidega saab tutvuda siin: https://commission.europa.eu/publications/2026-rule-law-report-targeted-stakeholder-consultation_en.

⁴³ Euroopa Nõukogu esitatud teabega õigusriigi olukorda käsitleva aruande jaoks saab tutvuda siin: https://commission.europa.eu/document/b2e4463e-772f-46d3-af7a-92658e1fe48e_en.

3.1 Kohtusüsteemid

Tõhusad, hästi toimivad ja sõltumatud kohtusüsteemid on olulised nii ELi kui ka liikmesriikide õiguse kohaldamiseks ja täitmise tagamiseks. Kohtusüsteemi sõltumatus on oluline, et tagada õiglane kohtumenetlus ja subjektiivsete õiguste tõhus kohtulik kaitse⁴⁴. Juurdepääs sõltumatutele kohtutele ja kohtulikule kontrollile on aga õigusriigi põhimõtte põhielement.

Oma kohtusüsteemide kujundamisel ja reformimisel peavad liikmesriigid täielikult järgima ELi õiguses ja Euroopa Liidu Kohtu praktikas kehtestatud nõudeid. Samuti peaksid nad arvesse võtma Euroopa Nõukogu ja Veneetsia komisjoni väljatöötatud Euroopa standardeid, sealhulgas Veneetsia komisjoni õigusriigi põhimõtete ajakohastatud kontrollnimekirja, mis võeti vastu 2025. aasta detsembris. Euroopa õiguslase koostöö võrgustikel ja ühendustel on oluline roll õigusriigi põhimõtte edendamisel ja kaitsmisel ning nad aitavad kaasa Euroopa standardite väljatöötamisele⁴⁵. Õigusriigi põhimõtte elluviimisele aitavad suurel määral kaasa ka advokaadid ja advokatuurid, samuti notarid.

Kohtusüsteemi sõltumatuse tajumine ELis

Nagu on märgitud 2026. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis, näitavad 2026. aastal tehtud Eurobaromeetri uuringud, et üldsuse arvates on kohtusüsteemi sõltumatus 2025. aastaga võrreldes paranenud või jäänud samaks 17 liikmesriigis ning vähenenud kümnes liikmesriigis⁴⁶. Ettevõtjate arvates on sõltumatus võrreldes 2025. aastaga paranenud või jäänud samaks 18 liikmesriigis ja vähenenud üheksas liikmesriigis⁴⁷. [Taanis](#), [Soomes](#), [Austrias](#), [Rootsis](#), [Madalmaades](#), [Saksamaal](#), [Luksemburgis](#) ja [Iirimaa](#) on üldsuse või ettevõtjate arvates kohtusüsteemi sõltumatus endiselt väga suur (üle 75 %), [Horvaatias](#) ja [Bulgaarias](#) aga jätkuvalt väga väike (alla 30 %). Laienemisprotsessis osalevates riikides tajutakse Eurobaromeetri tulemuste põhjal, et sõltumatus on väga väike kuni keskmine.

Kohtute haldamise nõukojad ning kohtunike ametisse nimetamise ja ametist vabastamise kord kui kohtusüsteemi sõltumatuse peamised tagatised

Kohtunike ametisse nimetamise ja ametist vabastamise kord ning kohtute haldamise nõukodade volitused ja struktuur on kohtusüsteemi sõltumatuse säilitamisel keskse tähtsusega. Kui kohtute haldamise nõukojad on olemas, toimivad need puhvrina kohtuvõimu ja muude võimuharude vahel sellistes valdkondades nagu ametisse nimetamine, teenistuskäigu kujundamine ja kohtusüsteemi juhtimine⁴⁸. Euroopa Nõukogu on välja töötanud Euroopa standardid selle kohta, kuidas need nõukojad tuleks moodustada, et tulemuslikult kaitsta nende sõltumatust, sealhulgas seoses nende koosseisuga⁴⁹. Kohtute haldamise nõukodade tõhusaks toimimiseks on vaja piisavaid vahendeid ja halduslikku sõltumatust.

Mitu liikmesriiki jätkas meetmetega kohtute haldamise nõukodade sõltumatuse ja tulemuslikkuse suurendamiseks. [Madalmaades](#) on valitsus teinud ettepaneku anda kohtutele oma eelarve ning jätta kohtute haldamise nõukoja liikmete ametisse nimetamine justitiis- ja

⁴⁴ Euroopa Liidu lepingu artikkel 19 ja põhiõiguste harta artikkel 47.

⁴⁵ Näiteks Euroopa kohtute haldamise nõukodade võrgustik, ELi ülemkohtute esimeeste võrgustik, ELi Riiginõukogude ja Kõrgemate Halduskohtute Ühendus, Euroopa Advokatuuride ja Õigusliitude Nõukogu ning Euroopa Nõukogu kohtute efektiivsust hindav komisjon (CEPEJ), Euroopa Liidu liikmesriikide kõrgeimate kohtute juures tegutsevate prokuröride või nendega samaväärsete institutsioonide võrgustik (NADALI võrgustik) ja Euroopa Liidu Notariaatide Nõukogu.

⁴⁶ 2026. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 48.

⁴⁷ 2026. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 50.

⁴⁸ Euroopa Liidu Kohus on kinnitanud, et kui kohtute haldamise nõukoda osaleb poliitilisi organeid kaasavas ametisse nimetamise protsessis, võib ta aidata muuta selle protsessi objektiivsemaks. Vt nt kohtuotsus, 2. märts 2021, A.B. jt, C-824/18 (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused).

⁴⁹ Täpsemalt vt Euroopa Nõukogu soovitus CM/Rec(2010)12.

julgeolekuministri kohustuste hulgast välja. [Hispaanias](#) on võetud meetmeid, et jätkata kohtute haldamise nõukoja kohtunikest liikmete ametisse nimetamise korra kohandamist, ja võetud vastu Veneetsia komisjoni arvamus kahe alternatiivse mudeli kohta. [Portugalis](#) on kohtute haldamise nõukoda võtnud õigusraamistiku tugevdamise üle peetavatest aruteludest tulenevalt vastu oma liikmete käitumisjuhendi, mille eesmärk on kaitsta nõukoja sõltumatust ja usaldusväärsust. [Soomes](#) on kohtusüsteemi sõltumatuse täiendavaks kaitsmiseks ettevalmistamisel põhiseaduse muudatused.

Laienemisprotsessis osalevatest riikidest on [Põhja-Makedoonia](#) parlament võtnud Euroopa standarditega vastavusse viimiseks vastu uue kohtute nõukogu seaduse. [Serbias](#) tehtud õigusaktide muudatustega kaotati mõned prokuratuuri autonoomia ja kohtute sõltumatuse kaitsmiseks kehtinud kaitsemeetmed, mis takistab 2023. aasta põhiseaduse reformi elluviimist. Veneetsia komisjon on hiljem kinnitanud, et Serbia on täitnud suure osa tema soovitud nendele muudatuste kohta.

[Bulgaaria](#) puhul on endiselt mureks kohtute haldamise nõukoda, sest selle koosseisu ja toimimisega seotud probleemide lahendamiseks ei ole midagi ette võetud, kuigi need on kestnud pikka aega. [Eestis](#) on Riigikogu võtnud vastu nõukoja reformi, milles ei võeta arvesse Euroopa standardeid. [Slovakkias](#) on menetluses põhiseaduse ja kohtute nõukogu seaduse muutmise eelnõu, millega vähendatakse kohtute nõukogu liikmete ametist vabastamise aluseid.

Kohtunike ametisse nimetamise ja ametist vabastamise kord on kohtusüsteemi sõltumatuse ja selle seisukohast, millisena üldsus seda tajub, keske tähtsusega. Euroopa Liidu Kohus on sedastanud, et kohtusüsteemi sõltumatus eeldab, et kohtunike ametisse nimetamise tingimused ja normid peavad olema piisavad, et vältida põhjendatud kahtlusi selles, kas kohtunikud on väljaspool väliste tegurite mõju⁵⁰. Mitmes liikmesriigis püütakse kohtunike ametisse nimetamise korda parandada, sealhulgas 2025. aasta soovitude järelmeetmena. [Kreekas](#) kaasati kohtunikud kohtusüsteemi kõrgeimatele ametikohtadele nimetamise protsessi. [Sloveenias](#) on uue kohtunike seadusega antud kõrgeima kohtu kohtunike ametisse nimetamise õigus parlamendilt üle kohtute nõukogule. [Lätis](#) astutakse samme kaitsemeetmete kehtestamiseks, et kaitsta kõrgeima kohtu kohtunike ametisse nimetamise menetlust lubamatu mõjutamise eest. Kuigi [Rootsi](#) kohtukaasistujate ametisse nimetamise süsteemi ei olnud plaanis muuta, vaatab kohtukaasistujate liit praegu läbi meetmeid, mille eesmärk on tugevdada nende toimimist kohtutes.

Teistes liikmesriikides edenevad kohtunike ametisse nimetamise korra reformid aeglaselt ja endiselt on probleeme Euroopa standardite arvessevõtmisega kohtunike ametisse nimetamisel. Kuigi [Maltas](#) jätkus poliitiline arutelu ülemkohtuniku ametisse nimetamise üle, on reformid kohtusüsteemi kaasamiseks ametisse nimetamise protsessi veel pooleli. [Soomes](#) on kohtukaasistujate ametisse nimetamise küsimuses edasi liigutud vaid vähesel määral. [Bulgaarias](#) on jätkuvalt probleemiks lähetuste laialdane kasutamine, sest sellel võib olla negatiivne mõju lähetatud kohtunikele, keda ähvardab lähetuse lõpetamise oht. [Albaanias](#) on pärast apellatsioonietapi läbisaamist täielikult lõpule viidud kõigi kohtunike ja prokuröride kontrolliprotsess, mis suurendab veelgi kohtusüsteemi sõltumatust, vastutust ja kogu õigussektori usaldusväärsust.

Euroopa standardite kohaselt on tavapärane, et demokraatlikus arutelus kohtuotsuseid kritiseeritakse, kuid täidesaatev ja seadusandlik võim peaksid vältima kriitikat, mis õõnestab

⁵⁰ Vt kohtuotsus, 15. juuli 2021, komisjon vs. Poola, C-791/19; kohtuotsus, 20. aprill 2021, Repubblika vs. II-Prim Ministru, C-896/19, ja kohtuotsus, 2. märts 2021, A.B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse), C-824/18.

kohtusüsteemi sõltumatust või üldsuse usaldust selle vastu⁵¹. Selles küsimuses on esinenud probleeme nii liikmesriikides kui ka laienemisprotsessis osalevates riikides. [Albaania](#) kohtusüsteem on endiselt vastupidav, kuid jätkusid kohtuasutuste lubamatu mõjutamise katsed ja isiklikud rünnakud kohtunike vastu. Kuigi [Montenegros](#) on kohtu- ja prokuratuurinõukogul lubamatu mõjutamise juhtudeks kehtestatud teatamismehhanism, on prokuratuuride ja nende otsuste kritiseerimine ja ründamine jätkunud. [Serbias](#) on märkimisväärselt suurenenud kohtunike ja prokuratuuri poliitiline surveamine ning riigiasutuste järelkontroll on ebapiisav.

Prokuratuuri autonoomia ja sõltumatus

Kuigi liikmesriikide prokuratuuriasutuste struktuur on liikmesriigiti erinev, on vaja institutsioonilisi kaitsemeetmeid prokuratuuri autonoomia tagamiseks, et see saaks tegutseda ilma sekkumiseta⁵². See autonoomia on väga oluline nii liikmesriikide kui ka Euroopa kriminaalõigusnormide täitmise tagamiseks.

Mitmes liikmesriigis jätkusid erineva kiirusega reformid prokuratuuri institutsiooniliste kaitsemeetmete tugevdamiseks. [Bulgaarias](#) on parlament võtnud vastu muudatused, millega kehtestatakse automaatne kohtulik kontroll prokuröride otsuste üle korruptsiooniga seotud kuritegude uurimise lõpetamise ja peatamise korral. Peale selle on vastu võetud uus seadus, et käsitleda menetlusküsimusi, mis endiselt mõjutavad peaprokuröri vastutuse ja kriminaalvastutuse mehhanismi täielikku toimivust, ja ametisse on nimetatud uus ajutine prokurör peaprokuröri uurimiseks. [Hispaania](#) parlamendis on arutlusel seaduseelnõu, millega tugevdataks peaprokuröri põhimäärust sellega, et peaprokuröri ametiaeg seotakse valitsuse ametiajast lahti. [Küprose](#) parlamendis on endiselt arutlusel käimasolev õigusameti reform, millega kavatakse luua peaprokuratuur ja kehtestada selliste otsuste tulemuslik läbivaatamine, mis puudutavad süüdistuse esitamata jätmist või menetluse lõpetamist. [Austrias](#) on valitsus avalikuks konsultatsiooniks esitanud seaduseelnõu föderaalse prokuratuuri loomise kohta, et tuua prokuratuur justiitsministeeriumi alluvusest ära. [Poola](#) on teinud piiratud edusamme justiitsministri ja peaprokuröri ülesannete lahutamisel ja prokuratuuri funktsionaalse sõltumatuse tagamisel valitsusest.

Mõnes valdkonnas on kindlaks tehtud või esineb endiselt probleeme. [Slovakkias](#) ei ole muudetud õigusraamistikku, mille kohaselt on peaprokuröril õigus tühistada madalama astme prokuröride lõplikud otsused. [Ungaris](#) tekitab peaprokuröri valimise kord kombineerituna prokuratuuri hierarhilise struktuuriga üksikutel juhtumitel põhjendamatu poliitilise sekkumise riski.

[Montenegros](#) on valitsus vastu võtnud põhiseaduse muudatused, mille eesmärk on suurendada kohtu- ja prokuratuurinõukogude sõltumatust. [Põhja-Makedoonias](#) on parlament prokuratuuri autonoomia suurendamiseks vastu võtnud prokuratuurinõukogu seaduse uued muudatused, kuid vaja on teha täiendavaid muudatusi. [Serbias](#) on endiselt probleeme prokuratuuri autonoomiaga ning kriminaaluurimiste tulemuslikkust ja konfidentsiaalsust takistavad puudused seadustes ja praktikas.

Vastutuse ja sõltumatuse tagamine distsiplinaarmenetlustes

⁵¹ Euroopa Nõukogu ministrite komitee, 17. november 2010, soovitus CM/Rec(2010)12 liikmesriikidele kohtunike sõltumatuse, töö tulemuslikkuse ja vastutuse kohta, punkt 18.

⁵² Vt Veneetsia komisjoni arvamuste ja aruannete kogumik prokuröride kohta: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI\(2022\)023-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-PI(2022)023-e).

Nagu on Euroopa Liidu Kohtu praktikas kinnitatud, ei tohi distsiplinaarmenetlusi kasutada kohtusüsteemi poliitilise kontrolli vormina⁵³. Kaitsemeetmed peavad sisaldama selgeid norme selle kohta, mida peetakse distsiplinaarsüüteks ja millised on selle eest karistused. Distsiplinaarmenetlust peaks läbi viima sõltumatu organ, austades kaitseõigust, ja organi otsust peaks olema võimalik kohtus vaidlustada⁵⁴.

Mitu liikmesriiki tugevdas oma distsiplinaarmenetluste kaitsemeetmeid. [Tšehhis](#) on esile toodud, et kohtunike, prokuröride ja kohtutäiturite uus kaheastmeline distsiplinaarmenetlus toimib hästi. [Sloveenias](#) on kohtute nõukogu seaduse muudatustega ja uue kohtunike seadusega uuendatud kohtunike distsiplinaarraamistikku, täpsustades määratlusi ja muutes menetlusnorme.

Mõnes liikmesriigis esineb kohtunike suhtes distsiplinaarmetmete võtmisel mitmesuguseid probleeme. [Rumeenias](#) on mõned kohtunikud endiselt tundnud põhjendamatu survetamist ja nende kutseliidud tegid avalikke avaldusi, milles nõudsid, et lõpetataks distsiplinaarsurve kohtunikele, kes kasutavad oma õigust sõnavabadusele. Pealegi taandas Rumeenia kassatsioonikohus kohtunikud, kes kavatsesid küsida Euroopa Liidu Kohtu tõlgendust. [Slovakkias](#) kontrollitakse selle kohtunike, prokuröride, kohtutäiturite ja notarite distsiplinaarmenetluste reformi põhiseaduslikkust, millega suurendatakse kohtute nõukogu volitusi kohtute suhtes.

Jõupingutused õigusemõistmise kvaliteedi ja tõhususe parandamiseks

Kohtusüsteem vajab tulemuslikuks toimimiseks piisavalt vahendeid. Selleks tuleb teha vajalikke investeeringuid füüsilisse ja tehnilisse taristusse ning tagada kvalifitseeritud, koolitatud ja piisavalt tasustatud töötajad. Kuigi eelarves sageli vahendeid napib, on liikmesriigid jätkanud oma kohtusüsteemi investeerimist ning mitmel juhul on selleks saanud ELi toetust taaste- ja vastupidavuskavade kaudu.

[Saksamaal](#) on uue õigusriigileppe ja kvalifitseeritud töötajate ligimeelitamise ühiskampaaniaga tehtud märkimisväärseid edusamme, et saada kohtusüsteemi vahendeid juurde ja lahendada värbamisprobleemid. [Belgias](#) on parlament vastu võtnud seaduse, millega muudetakse kohtusüsteemi ametikohad atraktiivsemaks, viies teenistustingimused paremini vastavusse nende riigiametnike teenistustingimustega, kes ei tööta kohtusüsteemis. [Madalmaades](#) eraldatakse alates 2027. aastast kohtusüsteemile rohkem vahendeid, et kohtusüsteemis parandada töötingimusi ja vähendada töötajate nappust. [Kreekas](#) püütakse töötajate nappust vähendada prokuröride värbamisega. Püsivalt on päevakorral vahendite piisavuse probleem; näiteks [Portugal](#)is tegeldakse värbamisega kohtu ja prokuratuuri ametikohtadele, kuid endiselt teeb muret kohtuametnike nappus ning halvenevad tingimused ja turvalisus kohtu- ja prokuratuuriruumides. [Eestis](#) on endiselt probleemiks kohtute töökoormus, samal ajal kui vabade ametikohtade täitmiseks on välja kuulutatud konkursid.

Kohtunike töötasu suurus võib mõjutada kohtusüsteemi sõltumatust ning see on oluline ka kohtuniku elukutse atraktiivsuse jaoks⁵⁵. [Rootsis](#) on riiklik kohtute amet ja kohtunike ametiühing kokku leppinud uues kollektiivlepingus, milles selgitatakse olemasolevaid kaitsemeetmeid ja kehtestatakse lisameetmed, et toetada kohtusüsteemi sõltumatust seoses

⁵³ Euroopa Liidu Kohus on seda põhimõtet meelde tuletanud kohtuasjades, milles osutatakse Poola kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleeegiumile (kohtuotsus, 5. juuni 2023, *komisjon vs. Poola*, C-204/21) ja Rumeenia kohtuinspeksioonile (kohtuotsus, 11. mai 2023, *Inspeția Judiciară*, C-817/21 ja kohtuotsus, 18. mai 2021, *Asociația „Forumul Judecătorilor din România” jt vs. Inspeția Judiciară jt*, C-83/19).

⁵⁴ Kohtuotsus, 25. juuli 2018, *LM*, C-216/18 PPU, punkt 67.

⁵⁵ Kohtuotsus, Euroopa Liidu Kohus, 25. veebruar 2025, liidetud kohtuasjad C-146/23 ja C-374/23, milles kohus selgitas, et ELi lepingu artikli 19 lõike 1 kohaselt peavad kohtunike töötasu kindlaksmääramise normid olema objektiivsed, prognoositavad, püsivad, läbipaistvad ja ette nähtud seadusega.

kohtunike palgasüsteemiga. [Ungari](#) kohtusüsteemis on palku veelgi tõstetud, kuid ei ole võetud meetmeid, mis tagaksid sellise tõusu toimumise struktureeritult.

Digitaliseerimine võib liikmesriikide kohtusüsteeme tugevdada ning muuta need juurdepääsetavamaks, tulemuslikumaks, vastupidavamaks ja praeguste ja tulevaste väljakutsetega toime tulevaks. Digiülemineku algatused jätkavad edenemist [Iirimaa](#), [Kreekas](#), [Luksemburgis](#), [Prantsusmaal](#), [Sloveenias](#) ja [Eestis](#). [Belgias](#), [Bulgaarias](#), [Horvaatias](#), [Saksamaal](#), [Itaalias](#), [Portugalis](#) ja [Soomes](#) edenevad digitaliseerimise taset parandavad projektid, kuid endiselt püsivad mõned lüngad ja probleemid. Mõnes liikmesriigis on digitaliseerimine siiski aeglane. [Tšehhis](#) on kohtusüsteemi digitaliseerimisel jätkuvalt viivitusi ning sidusrühmad märkisid, et eri kohtute süsteemid ei ole koostalitlusvõimelised ja veebis avaldatakse kohtuotsused sageli mittetäielikult või ebajärjekindlalt. [Maltas](#) edeneb kohtusüsteemi digitaliseerimisse investeerimine aeglaselt ja mitmeid süsteeme ei ole veel kasutusele võetud. [Hispaanias](#) on jätkunud töö kohtusüsteemi kõrgel tasemel digitaliseerimise edasiarendamiseks, kuid endiselt on probleemiks riiklike ja piirkondlike kohtuasjade haldamise süsteemide vähene koostalitlusvõime.

[Albaania](#), [Montenegro](#) ja [Põhja-Makedoonia](#) on endiselt probleeme kohtusüsteemis piisava personali tagamisega. [Serbias](#) tegeldakse uue prokuratuuriasjade haldamise süsteemi IT-lahenduse kasutuselevõtmisega.

Tõhusas kohtusüsteemis hallatakse töökoormust ja kogunenud kohtuasju ning tehakse otsused ilma tarbetu viivitusega. See on oluline õiguste kaitse, õiguskindluse ja üldsuse usalduse seisukohast. Liiga pikad kohtumenetlused ja kohtuasjade kuhjumine võivad negatiivselt mõjutada ka ettevõtluskeskkonda. Mõnes liikmesriigis rakendatakse meetmeid, et tõhusust suurendada. [Horvaatias](#) on kohtusüsteemi tõhususe parandamine veidi edenenud, kuid kohtuasjade kuhjumine ja menetluste kestus on jätkuvalt suur probleem. [Kreeka](#) jõupingutused tsiviilkohtute ülekoormatuse ja viivituste vähendamiseks seisnevad vaidlustega mitteseotud asjade üleandmises advokaatidele ja notaritele, testamentide digitaalses avaldamises ja tsiviilkohtumenetluse seadustiku läbivaatamises. [Hispaanias](#) on kohtusüsteemi tõhusust käsitleva uue seaduse rakendamine juba andnud positiivseid tulemusi, kuigi esineb probleeme, mis on seotud ressursside ja rakendamise järjepidevusega eri piirkondades. [Prantsusmaal](#) kavandatakse reforme kohtusüsteemi tõhususe parandamiseks, kuid sidusrühmad on samal ajal mures, et need võivad seisneda kaebeõiguse piiramises.

Kuigi mõne liikmesriigi (näiteks [Rumeenia](#)) kohta on märgitud, et kohtumenetluste kestus on paranenud, püsivad teistes liikmesriikides endiselt kauaaegsed probleemid. [Belgias](#) ja [Portugalis](#) ei ole veel võetud meetmeid kohtumenetluste kiirendamiseks. [Itaalias](#) on jätkunud otsusele jõudmiseks kuluva aja vähenemine, kuid kohtumenetluste kestus on endiselt suur probleem.

[Põhja-Makedoonias](#) on kohtusüsteemi tõhusus jätkuvalt vähenenud, kuna menetluste kestus on pikenenud peaaegu kõigis kohtuasjade kategooriates, välja arvatud kriminaalasjades. [Serbias](#) on kohtusüsteemi tõhusus tsiviil- ja kaubandusajades püsinud stabiilsena, kuid kriminaalasjades on suundumus negatiivne ning haldusajade ja põhiseaduspärasust käsitlevate kaebustega tegelemises esineb suuri probleeme, mida ei ole lahendatud.

Õiguskaitse kättesaadavus ja advokaatide roll kohtusüsteemis

Advokaadid, advokatuurid, notarid ja teised õiguspraktikud on õigusriigi tõhusa toimimise seisukohast väga olulised. Nagu Euroopa Liidu Kohus on tõdenud, on kutsesaladus ning advokaadi ja kliendi vahelise suhtluse konfidentsiaalsus üks ELi õiguse põhialuseid, mis on

tihedalt seotud kaitseõiguse ja korrakohase õigusemõistmisega⁵⁶. 2025. aastal võttis Euroopa Nõukogu vastu advokaadikutse kaitse Euroopa konventsiooni, millega esimest korda kodifitseeriti kaitsemeetmed, mille eesmärk on tagada, et advokaadid saavad tegutseda täitevvõimust ja muust lubamatust mõjust sõltumatult⁵⁷.

Kuigi advokaatide sõltumatus on ELis üldiselt tagatud ja advokaatidel on võimalik oma kliente vabalt nõustada ja esindada, esineb endiselt probleeme. [Belgias](#) nõuavad advokaadid endiselt täiendavaid menetluslikke tagatisi, et kaitsta oma sõltumatust ja kutsesaladust. [Madalmaades](#) on advokaatide kaalutluste põhjal muudetud advokaadi ja kliendi vaheliste vestluste visuaalse järelevalve korda range režiimiga vanglates.

Õigusabi kättesaadavus ja kohtulõivude suurus mõjutavad suurel määral juurdepääsu õiguskaitsele. Mitmes liikmesriigis võetakse meetmeid tasuta õigusabi süsteemi parandamiseks, näiteks [Lätis](#) on laiendatud juurdepääsu tasuta õigusabile konstitutsioonikohtu menetlustes. [Taanis](#) on kohtute nõukogu jätkanud tasuta õigusabi süsteemi läbivaatamisega seotud tööd ning [Iirimaa](#) on võetud täiendavaid meetmeid kohtuvaidluste kulude vähendamiseks, milleks praegu koostatakse tsiviilõiguse reformi seadust, ning ühtlasi on avaldatud tsiviilasjades antava tasuta õigusabi kava läbivaatamise tulemused ja kavandatakse kriminaalasjades antava tasuta õigusabi süsteemi reformi. [Bulgaarias](#) on tasuta õigusabi norme muutes suurendatud advokaatide tasu. Vahepeal on [Leedus](#) 2026. aastal peatatud arutelud tasuta õigusabi osutajate tasu suuruse üle ja selleks aastaks on kavandatud tasuta õigusabi infosüsteemi uued funktsioonid, et vähendada tasuta õigusabi osutajate halduskoormust.

3.2 Korruptsioonivastase võitluse raamistik

Korruptsioon õhonestab julgeolekut, ausat konkurentsi ja heaolu, vähendab avalike teenuste kvaliteeti, moonutab avaliku sektori vahendite jaotamist ning nõrgestab inimeste usaldust demokraatia, avaliku sektori asutuste ja õigusriigi põhimõtte vastu. Korruptsioon on sageli seotud muude kuritegudega, sealhulgas rahapesu ja uimastikaubandusega, ning on üks peamisi vahendeid, mida organiseeritud kuritegelikud rühmitused kasutavad institutsioonidesse ja seaduslikult tegutsevatesse ettevõtetesse sisseimbumisel ja nende mõjutamisel. Terviklik lähenemine korruptsioonivastasele võitlusele tugineb ennetus- ja repressiivsete meetmete kombineerimisele tugevas õigus- ja institutsioonilises raamistikus ning tulemuslikule uurimisele ja süüdistuste esitamisele.

Korruptsiooni tajumine ELis

[Korruptsioonitaju](#) indeksi tulemused näitavad järjepidevalt, et 20 parima tulemuse saanud riigist kaheksa on ELi liikmesriigid,⁵⁸ kuid liikmesriikide vahel on endiselt erinevusi⁵⁹. Laienemisprotsessis osalevate partnerite tulemused on selles pingereas keskmisest väiksemad⁶⁰. Eurobaromeetri 2026. aasta korruptsiooniuuringud näitavad, et korruptsioon on ELi kodanike ja ettevõtjate jaoks endiselt suur probleem. Ligikaudu seitse eurooplast kümnest (71 %) usub, et korruptsioon on nende riigis laialt levinud, ning peaaegu viis eurooplast kümnest (48 %) leiab, et nende riigis on korruptsioon kasvanud. Vaid 35 % kodanikest arvab,

⁵⁶ Kohtuotsus, AM & S Europe Ltd vs. komisjon, C-155/79, punktid 18–21; kohtuotsus, Akzo Nobel Chemicals ja Akros Chemicals vs. komisjon, C-550/07 P, punktid 42–46 ja 54; kohtuotsus C-694/20, Orde van Vlaamse Balies jt, punktid 26–30 ja 34–36.

⁵⁷ CM(2024)191-add1final. 2026. aasta juuni seisuga oli konventsioonile alla kirjutanud 24 ELi liikmesriiki.

⁵⁸ Esimese 20 hulgas on kaheksa liikmesriiki nagu eelmiselgi aastal. Kolme liikmesriigi (Taani, Soome ja Rootsi) punktisumma on indeksis 80/100 või suurem ja mitme liikmesriigi (Luksemburg, Madalmaad, Saksamaa, Eesti ja Iirimaa) punktisumma on üle 70/100.

⁵⁹ Alla 50 punkti on näitaja Maltas (49), Slovakkias (48), Horvaatias (47), Rumeenias (45), Bulgaarias (40) ja Ungaris (40).

⁶⁰ Alla 50 punkti on näitaja Montenegros (46), Põhja-Makedoonias (40), Albaanias (39) ja Serbias (33).

et nende valitsuse jõupingutused korruptsiooni vastu võitlemisel on tulemuslikud. Samuti leiab enamik Euroopa ettevõtjaid (65 %), et korruptsiooniprobleem on nende riigis laialt levinud, ning ainult umbes pooled (53 %) peavad tõenäoliseks, et korrumpeerunud inimesed või ettevõtted tabatakse või neist teatatakse politseile või prokurörile.

Korruptsioonivastase võitluse strateegilise ja õigusraamistiku ning institutsioonide suutlikkuse tugevdamine

Tulemusliku ja koordineeritud korruptsioonivastase poliitika olulisust tunnistatakse rahvusvahelises õiguses⁶¹. Riiklikud strateegiad aitavad liikmesriikidel kasutada terviklikku ja sidusat lähenemisviisi, milles korruptsioonivastased jõupingutused on lõimitud kõikidesse asjaomastesse poliitikavaldkondadesse. Korruptsioonivastase direktiiviga muutub riiklike strateegiate vastuvõtmine 2029. aasta juuniks kohustuslikuks. Peaaegu kõigil liikmesriikidel ja laienemisprotsessis osalevatel riikidel on riiklik korruptsioonivastane strateegia olemas ja praegu tegelevad nad selle rakendamisega⁶². [Iirimaa](#) on vastu võtnud esimese korruptsioonivastase strateegia, [Itaalia](#) on vastu võtnud uue strateegia ja [Hispaania](#) oma esimese riikliku korruptsioonivastase tegevuskava.

Korruptsiooni tulemuslikuks tõkestamiseks on vaja nii tugevat õigusraamistikku kui ka sõltumatuid asutusi selle järgimise tagamiseks. Üldiselt on käesoleva aruandega hõlmatud liikmesriikide ja laienemisprotsessis osalevate riikide õigusraamistikud hästi välja töötatud ja parajasti võetakse või kavandatakse meetmeid konkreetsete lünkade kõrvaldamiseks. Korruptsioonivastase direktiivi liikmesriigi õigusesse ülevõtmine annab liikmesriikidele täiendava võimaluse tugevdada ja ühtlustada oma õigusraamistikke.

Mitu liikmesriiki on korruptsioonivastase võitluse tugevdamiseks edendanud kriminaalõiguse reforme. [Rootsis](#) on valitsus teinud ettepaneku täiendavateks õigusreformideks, et tugevdada kriminaalõigusraamistikku ja parandada isikute vastutusele võtmist korruptsioonikuritegude eest kooskõlas rahvusvaheliste soovitusetega. [Hispaania](#) parlamendis on arutlusel kriminaalmenetluse seadustiku läbivaatamine, et muuta kriminaalmenetlus tulemuslikumaks. [Bulgaaria](#) on vastu võtnud mitu seadusemuudatust, et järgida rahvusvahelisi soovitusi piiriülese altkäemaksu kohta.

Mõnes riigis esineb endiselt puudusi. Kuigi [Slovakkias](#) on kohandatud 2024. aasta karistusõiguse reformi, et tagada ELi finantshuvide kaitse, ja Slovakkia valitsus on sel eesmärgil aktiivselt tegutsenud, tekitavad 2024. aasta karistusõigus ja institutsioonilised reformid korruptsioonivastases võitluses endiselt spetsiifilisi probleeme ja varem kindlaks tehtud riskid realiseeruvad jätkuvalt. [Põhja-Makedoonias](#) on vastu võetud muudatused kriminaalseadustikus, milles esines eelmise raamistikuga võrreldes mitmeid puudusi, ning põhjalik reform on ettevalmistamisel.

Mitu liikmesriiki astub samme oma korruptsioonivastaste asutuste tugevdamiseks. [Belgias](#) on parlamendile esitatud seadusandlik ettepanek luua föderaalses prokuratuuris uus osakond, millele eraldatakse vahendid raskete finants- ja majanduskuritegude uurimiseks. [Küproses](#) on sõltumatu korruptsioonivastase asutuse tugevdamiseks vastu võetud uus värbamist käsitlev

⁶¹ ÜRO korruptsioonivastane konventsioon kohustab osalisi kooskõlas nende õiguspõhimõtetega välja töötama ning rakendama või säilitama tõhusat ja koordineeritud korruptsioonivastast poliitikat, mis suurendab ühiskonna osalust ning edendab õigusriigi, avalike asjade ja vara nõuetekohase haldamise, usaldusväärsuse, läbipaistvuse ja aruandekohustuse põhimõtet. Kõik liikmesriigid ja EL on selle konventsiooni osalised. Oluline on teada, et direktiivis (EL) 2026/1021 korruptsioonivastase võitluse kohta on ette nähtud, et liikmesriigid kehtestavad 1. juuniks 2029 riikliku korruptsioonivastase strateegia (artikkel 21).

⁶² Praegu on spetsiaalne korruptsioonivastane strateegia või programm olemas 23 liikmesriigil. Peaaegu kõigil teistel liikmesriikidel on korruptsioonivastase tegevuse elemendid muudes riiklikes strateegiates ja tegevuskavades.

õigusakt. [Hispaania](#) on algatanud õigusloomeprotsessi, et asutada avaliku sektori usaldusväärsuse tagamise sõltumatu amet, millest saaks korruptsiooni ennetamise, järelevalve ja selle eest süüdistuse esitamise keskasutus. [Lätis](#) on tugevdatud korruptsiooni ennetamise ja korruptsioonivastase võitluse büroo pädevust, et parandada riskianalüüsi. [Bulgaaria](#) on võtnud vastu uue korruptsioonivastase seaduse, millega taastati korruptsioonivastane komisjon ja tugevdati selle poliitilise sõltumatuse tagatist. [Ungaris](#) on uute õigusnormide eesmärk tugevdada ametialase aususe ameti volitusi ja tagada talle juurdepääs tema tööks vajalikele andmetele.

Üha keerukamate korruptsioonijuhtumitega tegelemiseks peavad õiguskaitseasutused, prokurörid ja kohtud olema piisavalt spetsialiseerunud ja neil peab olema piisavalt vahendeid. [Hispaanias](#) on kohtu ja prokuratuuri jaoks loodud uued ametikohad, et parandada korruptsioonijuhtumite menetlemist. [Maltas](#) on politsei ja peaprokurör veelgi suurendanud personali, kuid korruptsioonivastase alalise komisjoni suutlikkus aidata tulemuslikult kaasa korruptsioonijuhtumite uurimisele ja nende eest süüdistuse esitamisele on endiselt piiratud. Üksikutes liikmesriikides esineb endiselt teatavaid probleeme. [Iirimaa](#) on endiselt probleeme korruptsioonikuritegude uurimiseks ja nende eest süüdistuse esitamiseks vajalike ressurssidega. [Austrias](#) peetakse teatamiskohustusi ja elektrooniliste seadmete arestimist käsitlevaid uusi norme prokuratuuridele koormavaks.

Tõhusa korruptsioonivastase võitluse jaoks on väga oluline tihe koostöö õiguskaitseasutuste ja muude asutuste⁶³ vahel ning ligipääs andmebaasidele ja nende omavaheline ühendus. [Iirimaa](#) toimib vastutavate asutuste koostöö hästi. [Soomes](#) on riiklik uurimisbüroo, maksuamet ning konkurentsi- ja tarbijakaitseamet parandanud omavahelist koostööd korruptsiooni ennetamise valdkonnas.

Euroopa Prokuratuuri ja selles osalevate liikmesriikide ametiasutuste vahelist koostööd peetakse üldiselt heaks. Lisaks sellele toimib Euroopa Prokuratuur nüüd täies ulatuses [Poolas](#) ja [Rootsis](#), et uurida liidu finantshuve kahjustavaid kuritegusid ja esitada nende eest süüdistusi. 29. mail 2026 teatas [Ungari](#) oma kavatsusest osaleda Euroopa Prokuratuuriga seotud tõhustatud koostöös [ning komisjon võttis seejärel vastu otsuse, millega kinnitatakse Ungari osalemist].

[Iirimaa](#) on valitsuse 2025. aasta programmis võetud kohustus ühineda Euroopa Prokuratuuriga.

[Albaanias](#) on korruptsiooni ennetamise institutsioonilist raamistikku parandatud, kuid korruptsiooni ja õiguskaitse eest vastutavate asutuste vaheline koordineerimine on endiselt nõrk. [Montenegros](#) on korruptsiooni valdkonnas paranenud õiguskaitseasutuste tulemuslikkus ja koordineerimine. [Serbias](#) tuntakse muret organiseeritud kuritegevust uuriva prokuratuuri tulemuslikku toimimist takistavate asjaolude ja selle lubamatu mõjutamise katsete pärast.

Suurkorruptsiooniga seotud kriminaaluurimist ja süüdistuste esitamist takistavate asjaolude kõrvaldamine ning tulemuste parandamine

Korruptsiooni tulemuslik uurimine ja korruptsiooni eest süüdistuse esitamine on oluline, et tagada vastutusele võtmine ja säilitada üldsuse usaldus õigusriigi põhimõtte vastu. Vastavalt Eurobaromeetri eriuuringule, mis käsitleb kodanike suhtumist korruptsiooni, usub umbes kaks kolmandikku eurooplastest (69 %), et suurkorruptsiooni juhtumeid ei uurita piisavalt. Korruptsiooni tulemuslikku uurimist ja korruptsiooni eest süüdistuse esitamist võivad takistada õiguslikud puudused, nagu ebaselged või koormavad menetlused immuniteedi äravõtmiseks või lühikesed aegumistähtajad. Need takistused on eriti problemaatilised keerukate

⁶³ Näiteks rahapesu andmebürood ning maksu-, auditi- ja konkurentsiasutused ning muud haldusasutused.

korruptsioonijuhtumite puhul, kus need võivad põhjustada viivitusi ja kahjustada õigusnormide täitmise tulemuslikku tagamist.

Mitu liikmesriiki on suurendanud jõupingutusi, et tagada korruptsioonikuritegude tulemuslikum uurimine ja nende eest süüdistuse esitamine, näiteks on eraldatud lisavahendeid. [Prantsusmaal](#) on korruptsiooni eest süüdistuste esitamist tõhustatud, sealhulgas kõrgetasemeliste juhtumite puhul. Selleks on uurimisasutuste käsutusse antud täiendav personal ja kehtestatud uued seadusandlikud vahendid. Korruptsioonivastase võitlusega tegelevate asutuste inimressurse on märkimisväärselt suurendatud [Luksemburgis](#). [Horvaatias](#) on läbi vaadatud mitu seadust, sealhulgas korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ameti seadus, ning tehtud institutsioonilisi muudatusi, et tõhustada korruptsiooni uurimist ja süüdistuste esitamist.

Teistes liikmesriikides esineb teatavaid takistusi korruptsiooni tulemuslikul uurimisel ja korruptsiooni eest süüdistuse esitamisel, eelkõige suurkorruptsiooni juhtumite puhul. [Maltas](#) on alustatud uusi uurimisi ja esitatud süüdistusi ning jätkatakse jõupingutusi uurimissuutlikkuse suurendamiseks, kuid korruptsioonijuhtumites ei ole veel saavutatud häid tulemusi lõplike kohtuotsuste tegemisel. [Rumeenias](#) on nii pisikorruptsiooni kui ka suurkorruptsiooni eest süüdistuse esitamisel tulemused jäänud samaks ning madalama astme kohtutes on jätkunud korruptsioonijuhtumite uurimise lõpetamine ja süüdimõistvate kohtuotsuste tühistamine (sealhulgas suurkorruptsiooni juhtumite puhul) pärast kõrgema kassatsioonikohtu poolt aegumise kohta tehtud otsust. [Bulgaaria](#) ja [Ungari](#) ei ole veel saavutanud häid tulemusi suurkorruptsiooni uurimisel, süüdistuste esitamisel ega lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel. [Slovakkias](#) on suurkorruptsiooni avastamise, uurimise ja korruptsiooni eest süüdistuse esitamise suutlikkus veelgi vähenenud ning avastatud korruptsioonijuhtumite ja nende eest esitatud süüdistuse arv on järsult vähenenud.

[Albaanias](#) on spetsiaalne korruptsioonivastane struktuur jätkuvalt näidanud positiivseid tulemusi suurkorruptsiooniga võitlemisel ning häid tulemusi on saavutatud uurimisel, süüdistuste esitamisel ja süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel. Kuigi viimasel ajal on [Põhja-Makedoonias](#) tehtud jõupingutusi korruptsiooni uurimiseks ja korruptsiooni eest süüdistuse esitamiseks, takistavad seal suurkorruptsiooni juhtumites heade tulemuste saavutamist endiselt viivitused kohtumenetlustes, vähesed lõplikud süüdimõistvad kohtuotsused ja piiratud ressursid. [Montenegros](#) on suurkorruptsiooni juhtumites tehtud lõplike otsuste ja süüdimõistvate kohtuotsuste arv suurenenud. [Serbias](#) on endiselt probleeme heade tulemuste saavutamisega suurkorruptsiooni juhtumite uurimisel, süüdistuste esitamisel ja lõplike süüdimõistvate kohtuotsuste tegemisel.

Võitlus korruptsiooni kui organiseeritud kuritegevuse võimaldajaga

Organiseeritud kuritegevuses osalejad kasutavad korruptsiooni ära oma eesmärkide saavutamiseks, kahjustades seeläbi nii avaliku kui ka erasektori asutusi. Mitme liikmesriigi peamine prioriteet on endiselt see, et tegeleda ohuga, et organiseeritud kuritegevus imbub avalikku sektorisse või avaldab sellele lubamatut mõju. [Rootsis](#) on kasvav oht, et organiseeritud kuritegevus imbub korruptiivse tegevuse kaudu avalikesse teenustesse, viinud mitme meetme vastuvõtmiseni, sealhulgas on omavalitsustele ja piirkondadele pandud uus kohustus kaitsta poliitikuid ähvarduste ja vägivalla eest. [Madalmaades](#) on endiselt oluliseks prioriteediks võitlus organiseeritud kuritegevusega seotud korruptsiooni vastu ning 2026. aasta märtsis avaldati riikliku riskihindamise tulemused õõnestava organiseeritud kuritegevusega seotud korruptsiooniriskide kohta. [Prantsusmaal](#) rakendatakse seadust, millega kehtestati mitu meetet, mille eesmärk on tugevdada võitlust organiseeritud kuritegevusega seotud korruptsiooni vastu.

Korruptsiooni ennetamise ja eetikaraamistiku tugevdamine

Korruptsiooni ennetamine algab tugevatest ametiasutustest, kes tegutsevad usaldusväärselt, läbipaistvalt ja vastutustundlikult. Seda silmas pidades on korruptsiooni vastu võitlemiseks oluline parandada avaliku sektori asutuste läbipaistvust, eetikat ja usaldusväärsust ning võtta sihipäraseid meetmeid huvide konflikti, lobitöö ja pöördukse efekti vastu.

- Huvide konflikti vältimine

Huvide konflikt tekib siis, kui ametnikul on era- või ametialane huvi, mis võib takistada tal oma ülesandeid erapooletult ja objektiivselt täitmast. Selliste olukordade vältimiseks on enamikus liikmesriikides kehtestatud meetmed, mis hõlmavad erinevat liiki valitud ja ametisse nimetatud ametiisikuid. Mõnes liikmesriigis on eetikaraamistikku täiendatud tegevusjuhendite⁶⁴ ja meetmetega, et vältida huvide konflikti. [Küproses](#) valmistatakse ette terviklikku strateegiat tippjuhtkonna ülesandeid täitvate isikute usaldusväärsuse tagamiseks. [Slovakkias](#) võeti 2025. aasta augustis vastu tippametnike tegevusjuhend. [Hispaanias](#) on ette valmistatud õigusnormid, et tugevdada läbipaistvuse ja hea valitsemistava nõukogu ning kehtestada terviklik kord huvide konflikti vältimiseks avalikus sektoris. [Bulgaarias](#) on võetud täiendavaid meetmeid politsei ja kohtusüsteemi usaldusväärsuse tugevdamiseks, muu hulgas on muudetud eetikakoodekseid. Laienemisprotsessis osalevatest riikidest on [Albaanias](#) läbi vaadatud huvide konflikti käsitlevad õigusnormid, et viia need vastavusse Euroopa standardite ja liidu *acquis*' ga.

Mõnes liikmesriigis esineb endiselt puudusi seetõttu, et huvide konflikti käsitlevad normid on puudulikud või reformid on seiskunud. [Tšehhis](#) ei võetud pärast seda, kui konstitutsioonikohus tunnistas huvide konflikte käsitlevate õigusnormide muudatused menetluslikel põhjustel põhiseadusega vastuolus olevaks, midagi ette, et hakata neid õigusnorme uuesti läbi vaatama. [Maltas](#) on kehtestatud meetmed huvide konflikti ennetamiseks ja haldamiseks avalikus halduses, kuid sidusrühmad leiavad, et nende kontrollimehhanismid ei ole piisavad. [Iirimaa](#) on eetikareformi eelnõu alles ettevalmistamisel. [Itaalias](#) on huvide konflikti käsitleva seaduse eelnõu menetlemine pooleli.

- Lobitöö ja pöördukse efekt

Poliitika kujundamisel võib lobitöö olla õiguspärane tegevus, mille käigus aidatakse oma kogemuste ja vaatenurkadega kaasa avaliku sektori otsuste tegemisele. Vastutuse tagamiseks, kaasava otsustusprotsessi toetamiseks ning lubamatu või varjatud mõju vältimiseks peavad selle jaoks kehtima tugevad läbipaistvuse ja usaldusväärsuse kaitsemeetmed⁶⁵.

Edusammud nendes valdkondades jätkusid: mõned liikmesriigid vaatasid läbi oma lobitöö läbipaistvuse normid, löid läbipaistvusregistri või laiendasid seda ja mõned valmistavad ette uusi õigusakte. [Tšehhi](#) rakendab kavakohaselt 2025. aasta juulis jõustunud õigusnorme, mis käsitlevad lobitööd ja läbipaistvusregistrit. [Luksemburgis](#) hakati 2025. aasta septembris kohaldama lobitööd käsitlevaid norme, millega laiendatakse koosoleku registreerimise kohustust parlamendiliikmetele. [Portugal](#)is on vastu võetud uus lobitöö seadus, kuid lobitöö register tuleb alles luua. [Rootsis](#) on vastu võetud õigusnormid, millega nähakse lobistidele ette kohustus registreerida ja avalikustada oma kontaktid poliitikakujundajatega. [Rumeenias](#) on kehtestatud uued parlamendiliikmete lobitöö normid.

⁶⁴ Vt Euroopa Nõukogu soovitus Rec(2000)10 ametiisikute käitumisjuhendite kohta.

⁶⁵ 2023. aasta detsembris tegi komisjon ettepaneku võtta vastu direktiiv kolmandate riikide nimel toimuva huvide esindamise kohta, et kehtestada siseturul kõrged läbipaistvus- ja aruandlusstandardid huviesindustevõrgu, sealhulgas lobitöö jaoks, kui seda tehakse kolmandate riikide valitsuste nimel, ning hõlbustada selliste tegevuste pakkumist kõigis liikmesriikides (C(2023) 8626).

Mõnes liikmesriigis peetakse peamisteks parandamist vajavateks valdkondadeks terviklike lobitöö normide puudumist või puudusi kehtivate normide täitmise tagamisel. [Prantsusmaal](#) kehtivad avalikustamise nõuded jätkuvalt ainult lobistidele, mitte tippjuhtkonna tasemel ametnikele. [Poolas](#), [Austrias](#), [Belgias](#), [Taanis](#) ja [Maltas](#) ei ole võetud täiendavaid meetmeid lobitöö normide tugevdamiseks. [Hispaanias](#) ootab lobitööd reguleeriva seaduse eelnõu parlamendis veel vastuvõtmist. [Horvaatias](#) on lobitöö järelevalve vahendeid suurendatud, kuid endiselt on probleeme, sealhulgas lobitöö registri teabega. Kuigi [Kreekas](#) on rakendusmeetmed ja teadlikkuse suurendamise meetmed töös, ei ole tehtud lobisti määratlusega seotud seadusandlikke muudatusi ja registreeritud lobistide arv on endiselt väike. [Küproses](#) on tugevdatud lobitöö seaduse järelevalvet. Kuigi seaduseelnõu ettevalmistamisel on tehtud esimesi samme, on lobitöö [Slovakkias](#) endiselt reguleerimata.

Endiselt on kesksel kohal normid, millega reguleeritakse pöördumise efekti avaliku ja erasektori töökohtade vahel. Mitu liikmesriiki kaalub rangemaid töösuhtejärgseid piiranguid ja pikemaajalisi ooteaegu, et parandada täitmise tagamist ja vähendada huvide konflikti ohtu. [Madalmaades](#) on jõustunud ministrite ja riigisekretäride pöördumise efekti käsitlevad muudetud normid ja neid kohaldatakse. [Küproses](#) viiakse praegu ellu algatusi, et laiendada nende isikute kategooriaid, kelle üle teostatakse kontrolli pärast töösuhte lõppu. [Rumeenias](#) on pöördumise efekti kohta võetud vastu uued õigusnormid, sealhulgas paljude ametiisikute töösuhte-eelsed ja -järgsed piirangud, ning rakendatakse uut valitsuse eetikakoodeksit. Teistes liikmesriikides ei ole arutelud edenenud. [Tšehhis](#) jätkub pöördumise efekti normide võimaliku tulevase läbivaatamisega seotud tehniline töö. [Rootsis](#) ei ole tehtud ettepanekut muuta pöördumise efekti käsitlevaid norme ning [Taanis](#) ei ole plaanis kehtestada ministritele pöördumise efekti käsitlevaid norme.

- Vara ja huvide deklareerimine

Ametiisikute vara ja huvide deklaratsioonid suurendavad läbipaistvust ja vastutust ning aitavad edendada usaldusväärsust ja ennetada korruptsiooni. Tõhusad avalikustamis- ja kontrollisüsteemid võivad hõlbustada huvide konflikti, ühitamatuse ja korruptsiooni avastamist. Kuid sellise avalikustamise ulatus, läbipaistvus, ligipääsetavus, kontrollimine ja täitmise tagamine on liikmesriigiti erinev.

Mõnes liikmesriigis on suundumused positiivsed. [Madalmaad](#) on välja andnud ajakohastatud juhised ministrite ja riigisekretäride varade ja huvide deklareerimise korra kohta. [Horvaatias](#) ja [Kreekas](#) on edasi liigutud vara deklareerimise süsteemide digitaliseerimisega.

Teistes liikmesriikides on endiselt probleeme. [Hispaanias](#) ei ole veel läbi viidud parlamendi kodukorra reformi, et karmistada karistusi varadeklaratsioonide esitamata jätmise või vale või mittetäieliku teabe esitamise korral. [Poolas](#) täidetakse enamik valitsusametnike ja parlamendiliikmete varadeklaratsioonide endiselt käsitsi ja eri vormingutes. Valitsus on teatanud, et kavatseb selle nüüd prioriteetsena käsile võtta ja muu hulgas luua veebipõhise ühtlustatud süsteemi. [Maltas](#) on endiselt pooleli parlamendiliikmete ja ministrite vara ja huvide deklareerimise süsteemi reform. Kuigi läbipaistvusüksus toimib täielikult ja seda on [Portugalis](#) tugevdatud, on pärast hiljutisi valimisi esitatud suure arvu deklaratsioonide tõttu varadeklaratsioonide kontrollimine viibinud. [Rumeenias](#) on praegu arutlusel ametialase aususe ameti esitatud ulatuslik seadusandlik ettepanek varadeklaratsioonide kohta. [Serbias](#) on endiselt puudusi seoses varadeklaratsioonide ja huvide konflikti kontrollimise ja vastavate normide täitmise tagamisega.

- Rikkumisest teatajate kaitsmine ja korruptsioonist teatamine

Rikkumisest teatajad on olulised, sest nad aitavad paljastada korruptsiooni ja muud seadusvastast tegevust, millest muidu ei saadaks teada. Seepärast on oluline tagada, et

teatamine oleks kaitstud ja ei oleks vaja karta kättemaksu. Kõik liikmesriigid on üle võtnud rikkumisest teatajate kaitset käsitleva ELi direktiivi põhisätted ning enamik neist on kaitset ELi õigusega võrreldes laiendanud täiendavatele valdkondadele. Mõnes liikmesriigis on siiski endiselt lünki seoses kohaldamisala, kaitse tingimuste ja survemeetmete eest kaitsmisega⁶⁶. Korruptsioonivastases direktiivis on ette nähtud, et korruptsioonisüütegudest teatavate isikute suhtes kohaldatakse rikkumisest teatajate kaitset.

Rikkumisest teatajad kasutavad mitmes liikmesriigis üha enam olemas olevaid teatamiskanaleid, mis näitab, et tõhus kaitsmissüsteem võib teatamist soodustada. Paljud liikmesriigid võtavad meetmeid ka teadlikkuse suurendamiseks ja normide muutmiseks, et raamistikku vajadust mööda tugevdada. [Taanis](#), [Leedus](#) ja [Sloveenias](#) rikkumisest teatamise teadete arv järjest kasvab ning ametiasutuste teadete kohaselt liigub rikkumisest teatamise normide rakendamine õiges suunas. [Rumeenias](#) töötatakse välja IT-süsteemi rikkumisest teatajatelt teadete vastuvõtmiseks ja haldamiseks, et suurendada jõudlust ja teabevoogu. [Hispaanias](#) on tegevust alustanud sõltumatu asutus, mille ülesanne on kaitsta rikkumisest teatajaid. [Iirimaa](#) algab 2026. aastal kaitstud avalikustamise seaduse läbivaatamine avaliku konsultatsiooniga, et koguda tõendeid rikkumisest teatajate kogemuste kohta.

Sellegipoolest esineb korruptsioonijuhtumitest teatamisel praktikas endiselt takistusi. Vastavalt Eurobaromeetri eriuuringule, mis käsitleb kodanike suhtumist korruptsiooni, leiab 31 % eurooplastest, et korruptsioonijuhtumist teatanud isikud ei ole survemeetmete eest kaitstud, ning 29 % eurooplastest leiab, et korruptsioonijuhtumitest ei teatata, sest teatamisele ei järgne järelmeetmeid ega karistust. Kõhkluste ületamiseks kasutavad liikmesriigid teadlikkuse suurendamise ja juhendamise vahendeid. Näiteks [Rumeenias](#) on avaliku ja erasektori asutustele korraldatud koolitusi, mis hõlmavad nii asutusesiseseid kui ka -väliseid teatamiskanaleid.

- Erakondade ja poliitiliste kampaaniate rahastamine

Erakondade rahastamise läbipaistvus on oluline, et kaitsta demokraatlike protsesside usaldusväärsust, vältida lubamatut mõjutamist ja tagada demokraatlik vastutus⁶⁷.

Mitu liikmesriiki on läbipaistvuse suurendamiseks ja järelevalve parandamiseks võtnud vastu reforme või kaaluvad nende vastuvõtmist. [Eestis](#) on jõustunud erakondade rahastamise raamistiku reform. [Rootsis](#) tugevdatakse hiljuti vastuvõetud õigusnormidega erakondade rahastamise reegleid ning viiakse need kooskõlla rahvusvaheliste standardite ja soovitustega. Kontrollikoja uus pädevus erakondade finantsaruannete auditeerimisel on parandanud erakondade rahastamise läbipaistvust ja aruandekohustust [Austrias](#). Kuigi [Taanis](#) tuleb veel lõpule viia erakondade erasektori vahenditest rahastamist käsitlevate reeglite laiem reform, on vastu võetud uued normid, millega keelatakse erakondadele annetuste tegemine välismaalt. [Luksemburgis](#) on vastu võetud uued normid, et suurendada kontrolli selle üle, kuidas fraktsioonid ja sõltumatud parlamendiliikmed rahalisi vahendeid kasutavad.

[Albaanias](#) on loodud parlamendi erikomisjon, kes tegeleb valimisreformiga, sealhulgas erakondade rahastamise õigusraamistiku läbivaatamisega. [Montenegros](#) on erakondade rahastamist reguleeriv õigusraamistik veel vaja viia kooskõlla OSCE demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo ning GRECO soovitustega suurendada erakondade kulutuste läbipaistvust ja kontrolli. [Põhja-Makedoonias](#) mõjutavad puudulikud õigusnormid ja vahendite vähesus endiselt kampaaniate ja erakondade rahastamise tulemuslikku järelevalvet.

⁶⁶ Vt komisjoni 3. juuli 2024. aasta aruanne direktiivi (EL) 2019/1937 rakendamise ja kohaldamise kohta.

⁶⁷ Vt ka komisjoni 12. detsembri 2023. aasta soovitus (EL) kaasavate ja probleemikindlate valimisprotsesside kohta liidus ning Euroopa Parlamendi valimiste Euroopa mõõtme ja tõhusa läbiviimise kohta.

Korruptsioonivastane võitlus suure riskiga valdkondades

Kuigi korruptsioon võib kahjustada kõiki avaliku elu valdkondi, on teatavad sektorid avaliku sektori kulutuste suuruse, otsuste tegemise keerukuse või kaalutusõiguse tõttu eriti haavatavad. Korruptsiooniohu suhtes on endiselt kõige tundlikumad valdkonnad hanked, tervishoid, energeetika, keskkond, linnaplaneerimine ja ehitus. Suuremat valvsust on vaja ka valdkondades, kus avaliku sektori kulutused suurenevad kiiresti või kus kasutatakse kiirmenetlusi, näiteks kaitsevaldkonna hanked. Komisjon on avaldanud [uuringu](#) suure korruptsiooniriskiga valdkondade kohta.

Liikmesriigid võtavad meetmeid korruptsiooniriski vähendamiseks suure riskiga valdkondades, sealhulgas hangetes. [Itaalias](#) on riiklik korruptsioonivastane asutus võtnud kasutusele digiportaali, et suurendada hankemenetluste läbipaistvust, sest see on endiselt suure riskiga valdkond. [Bulgaarias](#) on rahandusministeerium hangete läbipaistvuse suurendamiseks võtnud kasutusele andmebaasi, milles hallatakse peaaegu 7 000 käimasolevat hankemenetlust, mille kogumaht on üle 30 miljardi euro. [Soomes](#) esitati 2026. aasta veebruaris parlamendile riigihanke seaduse muudatused, millega määratakse kindlaks uued kõrvalejätmise alused ning parandatakse järelevalvet ja läbipaistvust. Liikmesriigid on kehtestanud leevendusmeetmeid ka muudes riskivaldkondades, näiteks [Horvaatia](#) uue välisinvesteeringute seadusega kohustatakse kriitiliseks peetavates sektorites kontrollima investorite usaldusväärsust ja seda, et neid ei ole varasemalt korruptsioonis süüdi mõistetud.

[Montenegros](#) on tõhustatud hangete riskivaldkondi käsitlevaid meetmeid, võttes kasutusele e-riigihangete vahendid, kuid korruptsiooni vastu võitlemise meetmete järelevalvet suure riskiga valdkondades takistab asjakohaste andmete puudumine. [Serbias](#) kasutatakse ikka veel laialdaselt erandeid riigihangete seadusest ja hoitakse sellega kõrvale korruptsioonivastastest kaitsemeetmetest ning järelevalve on endiselt nõrk.

3.3 Meedia mitmekesisus ja meediavabadus

Meediavabadus ja meedia mitmekesisus on õigusriigi põhimõtte põhiaspektid, sest sõltumatu meedia aitab tagada võimulolijate vastutuse ning teabe ja arvamuste vaba liikumise. Poliitiline või riiklik survestamine võib seda vabadust nõrgestada ja piirata juurdepääsu teabele. Rünnakud ajakirjanike vastu ja selliste süütegude eest karistusest jäämine saavad sageli teoks õigusriigi standardite järgimise üldise allakäigu tingimustes. Seepärast on Euroopa meediavabaduse määruse jõustumine ja vaigistushagide vastaste õigusnormide kasutuselevõtmine olulised verstapostid, sest need teevad võimalikuks tõhusamad kaitsemeetmed meedia sõltumatuse tagamiseks ja kaitse kohtuvaidluste kuritarvitamise eest. Meediavabaduse organisatsioonid on väljendanud kasvavat muret meediavabaduse olukorra pärast, kuigi üldine olukord on ELis endiselt üldjoontes positiivne⁶⁸.

Meediavabaduse ja meedia mitmekesisusega seotud ohtude jälgimine

2026. aasta meedia mitmekesisuse seires⁶⁹ tuuakse esile püsivaid ja ka küllaltki uusi ohte meedia mitmekesisusele kogu ELis. Need tulenevad eelkõige meediaomandi koondumisest, digiteenuste vahendajate kasvavast turuosast ja toimetusliku meediamaaastiku muutumisest tehisintellekti ajastul. Ülevaates leitakse, et toimetuslik sõltumatus on mõnes riigis endiselt ebakindel ja ühtlasi on meediasektor jätkuvalt majanduslikult raskes olukorras, sest

⁶⁸ Kui Piirideta Reporterite maailma ajakirjandusvabaduse indeksi järgi on ülemaailmne keskmine punktisumma kõigi aegade väikseim, siis Euroopa Liidu ja Balkani piirkond on maailmas endiselt esikohal ning kaheksa ELi liikmesriiki on indeksi esikümnes. Vt ka Euroopa ajakirjandusvabaduse aruanne „On the Tipping Point: Press Freedom 2025“.

⁶⁹ Viib läbi meedia mitmekesisuse ja meediavabaduse keskus.

ajakirjanike arv väheneb, töötingimused on mõnes riigis kehvad ja ärimudelid on innovatsioonipüüdlustest hoolimata nõrgad. Mitmes riigis on avalik-õiguslik meedia jätkuvalt vastamisi poliitilise sekkumisega juhtkonna ametisse nimetamise ja rahastamise.

Meediavaldkonda reguleerivate asutuste sõltumatuse suurendamine

Meedia mitmekesisuse kaitsmiseks on olulised sõltumatud meediat reguleerivad riiklikud asutused, kes peavad tegutsema erapooletult ja läbipaistvalt. Kõigil liikmesriikidel on olemas õigusnormid, milles on sätestatud nende volitused ja sõltumatuse tagatised. [Audiovisuaalmeedia teenuste direktiivi](#) ja Euroopa meediavabaduse määruse kohaselt peavad reguleerivad asutused olema valitsusest sõltumatud, erapooletud, läbipaistvad ja vastutavad, neil peavad olema olemas piisavad vahendid, selge ametisse nimetamise ja ametist vabastamise kord ning toimivad edasikaebamise mehhanismid.

Mitme meediat reguleeriva riikliku asutuse ülesandeid, pädevust ja ressursse on laiendatud või suurendatud muu hulgas selleks, et järgida Euroopa meediavabaduse määrust ja [ELi digiteenuste määrust](#). Pärast õigusriigi olukorda käsitleva 2025. aasta aruande avaldamist on reguleerivate asutuste rahalisi vahendeid suurendatud, nende finantsolukord on stabiilsem või on suurendatud nende finantsautonoomiat [Küproses](#), [Taanis](#), [Itaalias](#), [Rootsis](#) ja [Portugalas](#). [Iirimaa](#), [Lätis](#) ja [Kreekas](#) on kasvanud töötajate arv. Reguleerivatele asutustele on antud uued kontrolli- või järelevalveülesanded [Taanis](#), [Horvaatias](#), [Iirimaa](#), [Leedus](#), [Saksamaal](#), [Kreekas](#), [Soomes](#), [Prantsusmaal](#), [Rootsis](#), [Belgias](#), [Austrias](#) ja [Maltas](#). Juunis algatas [Ungari](#) reformi, mis mõjutab reguleeriva asutuse juhtimis-, rahastamis- ja järelevalvekohustuse eri aspekte. Reformid on pooleli [Hispaanias](#), [Luksemburgis](#), [Poolas](#) ja [Tšehhis](#). Kuigi [Slovakkias](#) on vastu võetud muudatused, millega meediateenuste seaduses laiendatakse meediat reguleeriva riikliku asutuse pädevusi, on väljendatud muret mõne uue menetluses oleva muudatuse mõju pärast reguleeriva asutuse sõltumatusele.

[Põhja-Makedoonias](#) nimetati ametisse audio- ja audiovisuaalmeedia teenuseid reguleeriva ameti nõukogu uued liikmed, kuid endiselt on mure ameti rahalise sõltumatuse pärast.

Meediaomandi läbipaistvuse suurendamine

Kui teave meedia omandistruktuuri kohta on avalikult kättesaadav, siis saavad kasutajad teha teadlikke otsuseid selle teabe kohta, mis nendeni jõuab. Eriti oluline on see siis, kui omanikul on kontroll või märkimisväärne mõju toimetussuuna ja -otsuste üle.

[Prantsusmaal](#) ootab rakenduseeskirjade vastuvõtmist reguleeriva asutuse loodud esialgne riiklik meediaomandi andmebaas. [Maltas](#) on hiljuti vastu võetud õigusaktiga tehtud reguleerivale asutusele ülesandeks töötada välja meediaomandi andmebaas ja seda hallata. [Sloveenias](#) nähakse hiljutiste õigusnormidega ette uue omandiandmebaasi loomine. Reformid on ettevalmistamisel või ootavad vastuvõtmist [Bulgaarias](#), [Küproses](#), [Iirimaa](#), [Leedus](#), [Hispaanias](#) ja [Portugalas](#). Kuniks õigusakti eelnõu ei ole vastu võetud, on [Tšehhis](#) endiselt suuri probleeme meediaomandi läbipaistvusega.

[Montenegros](#) on meediaomandi läbipaistvus paranenud, kuid samal ajal on suurenenud mure Serbias asuvatele ettevõtetele kuuluvate meediaväljaannete mõju pärast. [Serbias](#) on meediaturu jätkuva koondumise taustal suureks probleemiks meedia (sealhulgas toimetustlike põhimõtete) poliitiline ja majanduslik mõjutamine.

Meediavabaduse kaitsmine poliitilise survestamise ja lubamatu mõjutamise eest

Meedia sõltumatust on võimalik kahjustada mitmel viisil, sealhulgas lubamatu poliitilise mõjutamise ja survestamisega. Selliseid olukordi käsitletakse Euroopa meediavabaduse määruses, milles on esitatud raamistik toimetustlike sõltumatuse kaitsmiseks, ülemäärase poliitilise sekkumise vähendamiseks ja läbipaistvuse raamistiku loomiseks riigi vahendite

eraldamiseks meediale. Selle raamistiku kaks põhielementi on kaitsemeetmed avalik-õigusliku meedia politiseerimise vastu ja läbipaistvad reeglid riikliku reklaami jaotamise kohta.

Läbipaistva ja õiglase riikliku reklaami tagamine

Riiklik reklaam hõlmab riigi vahendite mis tahes viisil kasutamist reklaami või kampaania jaoks ükskõik millise tasandi avaliku sektori asutuse või üksuse poolt. Selliste vahendite läbipaistmatut või ebaõiglast eraldamist võidakse kasutada poliitiliseks mõjutamiseks. Selle probleemi lahendamiseks on Euroopa meediavabaduse määruses esitatud nõuded rahaliste vahendite eraldamise kriteeriumide ja korra kohta ning sätestatud avaliku sektori asutuste kohustus igal aastal avalikustada summad, mis on makstud meediateenuse osutajatele⁷⁰.

Pärast 2025. aasta aruande avaldamist on [Horvaatias](#), [Slovakkias](#), [Kreekas](#), [Maltas](#), [Lätis](#) ja [Sloveenias](#) vastu võetud õigusnormid, mis käsitlevad spetsiifiliselt riiklikku reklaami. Seda küsimust reguleeriva õigusakti eelnõu on ettevalmistamisel [Bulgaarias](#), [Küproses](#), [Irimaal](#), [Hispaanias](#), [Tšehhis](#) ja [Portugalis](#). [Ungaris](#) ei ole riikliku reklaami meediaväljaannetele jaotamise läbipaistvust ja õiglust veel käsitletud. [Rumeenias](#) on endiselt probleemiks teatavad tavad, mis on seotud erameedia rahastamisega erakondade ja riigiasutuste poolt.

[Põhja-Makedoonias](#) tehakse jõupingutusi avalik-õigusliku ringhäälinguorganisatsiooni nüüdisajastamiseks, kuigi piiratud haldusautonoomia ja ebaregulaarse rahastamise tõttu esineb endiselt probleeme. [Albaanias](#) on endiselt puudusi riikliku reklaami ja muude riigi vahendite õiglase jaotamisega.

Avalik-õigusliku meedia sõltumatu toimimise tagamine

Iga liikmesriik vastutab oma avalik-õigusliku meedia rahastamise eest ja peab seejuures täielikult järgima ELi kaubandus- ja konkurentsireegleid⁷¹. Optimaalselt toimides teevad avalik-õiguslikud meediateenuse osutajad kodanikele ja ettevõtjatele kättesaadavaks mitmekesise sisu, sealhulgas kvaliteetse teabe. Sellest tulenevalt on Euroopa meediavabaduse määrusega kehtestatud avalik-õiguslike meediateenuse osutajate sõltumatu toimimise kaitsemeetmed, nimelt piisavad, kestlikud ja prognoositavad rahalised vahendid ning juhtkonna ametisse nimetamise ja ametist vabastamise läbipaistvus.

Paljudes riikides on vastu võetud või läbi viidud mitmesuguseid reforme, mille eesmärk on suurendada riiklike avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide sõltumatust. Nii on see [Rootsis](#) ja [Soomes](#). [Taani](#) on avalik-õigusliku raadionõukogu ametisse nimetamiseks võtnud kasutusele uue mudeli. [Saksamaa](#) ja [Kreeka](#) on vastu võtnud reformid, mille eesmärk on nüüdisajastada avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide struktuuri. [Malta](#) on kehtestanud uued kaitsemeetmed seoses avalik-õigusliku ringhäälinguorganisatsiooni tegevjuhi ametisse nimetamisega.

Avalik-õiguslike ringhäälinguorganisatsioonide juhtimise reformid on pooleli või erinevas ettevalmistamise etapis [Bulgaarias](#), [Horvaatias](#), [Irimaal](#), [Itaalias](#), [Sloveenias](#), [Eestis](#), [Prantsusmaal](#), [Poolas](#), [Madalmaades](#), [Portugalis](#) ja [Küproses](#). Juunis võttis [Ungari](#) vastu ulatusliku reformi. [Slovakkia](#) sidusrühmad on endiselt mures 2024. aasta juuli seaduse pärast, millega likvideeriti avalik-õiguslik ringhäälinguorganisatsioon ja loodi uus üksus, samas [Tšehhis](#) ja [Leedus](#) on tekitanud probleeme ettepanekud taasavada avalik-õigusliku meedia juhtimise ja rahastamise küsimus. [Rumeenias](#) on esimesi samme tehtud reformiga, mille

⁷⁰ Euroopa meediavabaduse määrus ja poliitreklaami määrus 2024/900 toimivad paralleelselt. Poliitreklaami määrusega suurendatakse poliitreklaami läbipaistvust ja tugevdatakse andmekaitseõigusi olukordades, kus määruse kohaldamisalasse kuuluv poliitreklaam on suunatud või edastatud, sealhulgas riigiasutuste poolt.

⁷¹ Aluslepingute protokoll nr 29 liikmesriikide avalik-õigusliku ringhäälingu kohta.

eesmärk on suurendada avalik-õigusliku meedia sõltumatut juhtimist ja toimetuslikku sõltumatust.

Laienemisprotsessis osalevatest riikidest valmistab avalik-õigusliku ringhäälinguorganisatsiooni sõltumatus või toimetuslik autonoomia endiselt muret [Serbias](#) ja [Albaanias](#).

Teabele ligipääsu tagamine

Õigus pääseda ligi avaliku sektori asutuste teabele võimaldab ajakirjanikel teha oma uurimistööd. See on ka kodanikuühiskonna ja kodanike jaoks oluline läbipaistvuse ja vastutuse tagamise vahend. Seadusandlikud reformid on vastu võetud [Leedus](#) ning jõustunud [Austrias](#) ja [Eestis](#), samas kui reformid, millega kehtestatakse dokumentidele ligipääsu taotlustele uued nõuded, on [Kreekas](#) tekitanud sidusrühmades küsimusi. Dokumentidele ligipääsu kord on läbivaatamisel [Soomes](#), [Taanis](#), [Luksemburgis](#) ja [Madalmaades](#).

[Montenegros](#) võeti 2025. aasta detsembris vastu teabele vaba ligipääsu seaduse uued muudatused, kuid selle täitmise tagamisel esineb endiselt probleeme.

Ajakirjanike turvalisuse ja kaitse suurendamine ning kohtuasjaga ähvardamise ja vaigistuskaebuste probleemi lahendamine

Hirmutamine ja surveamine kahjustavad keskkonda, kus ajakirjanikud töötavad, ning nende kaitse ja turvalisuse tagamine on oluline meediavabaduse ning vaba ja mitmekesise meediakeskkonna kaitsmiseks. Ajakirjanike turvalisuse parandamiseks on mitu liikmesriiki ja laiendamisprotsessis osalevat riiki võtnud vastu spetsiaalsed tegevuskavad ning asunud looma sihipäraseid tugistruktuure⁷². Näiteks [Taanis](#), [Horvaatia](#) ja [Läti](#) on vastu võtnud tegevuskavad ning [Luksemburg](#) ja [Portugal](#) on võtnud meetmeid varem vastuvõetud tegevuskavade alusel.

[Saksamaa](#) ja [Kreeka](#) on suurendanud õiguskaitsealast suutlikkust või loonud asjakohased koolitusprogrammid. [Bulgaaria](#) on vastu võtnud juhised ajakirjanike vastu suunatud veebiahistamise juhtumite käsitlemiseks. [Itaalias](#) on esitatud muudatusettepanekud, et karmistada kutseliste ajakirjanike vastu suunatud kuritegude eest ette nähtud karistusi. Ajakirjanike kaitse parandamise reformid on [Maltas](#) ja [Slovakkias](#) veel pooleli.

Üldsuse osalemise vastased strateegilised hagid on ahistamise erivorm, mille eesmärk on avaldada heidutavat mõju meediavabadusele ja sõnavabadusele. Pärast 2025. aasta aruande avaldamist on ELi õigusaktides esitatud nõuded ja komisjoni esitatud spetsiaalne vaigistushagide vastane soovitus aidanud stimuleerida edasiliikumist riikide õigusloomes: [Belgias](#), [Küproses](#), [Eestis](#), [Leedus](#), [Lätis](#), [Soomes](#), [Prantsusmaal](#), [Poolas](#), [Rootsis](#) ja [Sloveenias](#) on vastu võetud vaigistushagide vastased õigusnormid. Mitmes teises liikmesriigis on õigusnormide ettevalmistamine erinevates etappides.

[Albaanias](#) jätkusid ajakirjanike vastu suunatud verbaalsed ja füüsilised ähvardused, laimukampaaniad ja vaigistushagide kasutamine. [Montenegros](#) jätkavad ametiasutused jõupingutusi, et ajakirjanike vastu suunatud vägivalda suhtes kehtestada täisleppimatus, kuigi üksikuid rünnakuid esineb. [Serbias](#) on ajakirjanike turvalisus veelgi vähenenud ning sagenenud on füüsilised rünnakud, ähvardused, hirmutamine ja vaenu õhutamine.

3.4 Muud kontrolli- ja tasakaalustussüsteemiga seotud institutsioonilised küsimused

⁷² Kooskõlas komisjoni 16. septembri 2021. aasta soovitusel ajakirjanike ja teiste meediatöötajate turvalisuse kohta.

Tõhus kontrolli- ja tasakaalustussüsteem on õigusriigi põhimõtte nurgakivi. Avaliku sektori asutuste toimiva järelevalve ja vastutuse tagamine aitab vältida võimu koondumist, kaitseb põhiõigusi ja tugevdab demokraatia vastupanuvõimet.

Põhiseaduslikud reformid ja arutelud, mis mõjutavad institutsioonilist kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi

Mõnes liikmesriigis on käimas meetmed põhiseadusliku kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi tugevdamiseks. [Madalmaades](#) on valitsus teatanud ettepanekutest, millega võimaldatakse kohtunikel vaadata läbi seadused, mis on vastuolus põhiseaduses sätestatud nn tüüpiliste põhiõigustega. [Rootsis](#) edeneb töö põhiseaduse muudatustega, mille eesmärk on luua raamistik, et suurte kriisidega paremini toime tulla.

Isegi kui liikmesriik teostab oma riigisisest pädevust muuta põhiseadust, ei saa ta seda tehes jätta järgimata ELi õiguse aluspõhimõtteid. [Slovakkias](#) tekitavad teatavad 2025. aasta septembris vastu võetud põhiseaduse muudatused kahtlusi nende kooskõlas ELi õiguse esimuse põhimõttega⁷³.

Õigusloomeprotsessi kaasavus, kvaliteet ja läbipaistvus

Õigusriigi põhimõtte kohaselt tuleb õigusaktide vastuvõtmiseks kasutada protsessi, mis on läbipaistev, vastutustundlik, demokraatlik ja mitmekesisust väärtustav ning toetab õiguskindlust ja õigusloome kvaliteeti⁷⁴. Mitu liikmesriiki tegeleb sellega, et parandada sidusrühmadega konsulteerimist õigusloomeprotsessis. [Küproses](#) on võetud olulisi meetmeid, et suurendada üldsuse osalemist otsuste tegemise protsessis, võttes muu hulgas vastu seadusandliku kodanikualgatuse eelnõu, mis annab kodanikele võimaluse teha ametliku mehhanismi kaudu ettepanekuid poliitikameetmete kohta. [Portugal](#)is tegeldakse õigusloomeprotsessi läbipaistvuse suurendamisega ja parlament on selleks võtnud uusi meetmeid ja valitsus jätkab tööd õigusloomelise jalajälje süsteemiga. [Rumeenias](#) on tehtud mõningaid edasisi edusamme, et lahendada valitsuse erakorraliste määruste sagedase kasutamise probleem ja tõhustada avalikke konsultatsioone, kuid praktikas on endiselt mitmeid puudusi. [Kreekas](#) on näha õigusloomeprotsessi kvaliteedi paranemist, kuid endiselt esineb probleeme, sealhulgas õigusaktide sageda muutmisega.

Teistes liikmesriikides on endiselt puudusi sidusrühmade kaasamisel õigusloomeprotsessi ja teatavatel juhtudel on näha olukorra halvenemist. See puudutab ka erakorraliste menetluste ülemäärast kasutamist. [Bulgaarias](#) püsivad probleemid õigusloome normide rakendamisega praktikas ja jätkuvalt teeb muret õigusloomeprotsessi kvaliteet. [Tšehhis](#) mõjutavad õigusloomeprotsessi kvaliteeti endiselt seadusandlikud kiirmenetlused, üldsuse kaasamisest möödahiilimine ja ametkondadevaheline läbivaatamine, kusjuures sidusrühmad peavad probleemiks üldsuse osalemisest möödahiilimist oluliste õigusaktide puhul. [Slovakkias](#) on õigusloomeprotsessi puhul endiselt probleemiks avaliku konsultatsiooni ja sidusrühmade kaasamise ebapiisav kasutamine ning kiirmenetluste sage kasutamine, sealhulgas suure mõjuga õigusnormide puhul.

[Albaanias](#) on endiselt probleeme õigusloomeprotsessi kvaliteediga, sealhulgas tõenduspõhise poliitikakujundamise järjepidevusega ja avalike konsultatsioonide tulemuslikkusega. [Põhja-Makedoonias](#) on parlament jätanud oma kodukorra rakendamist ja parandanud selle tõhusust,

⁷³ 21. novembril 2025 algatas komisjon rikkumismenetluse ja saatis Slovakkiale ametliku kirja, sest riik oli rikkunud ELi õiguse aluspõhimõtteid, eelkõige liidu õiguse esimuse, autonoomia, tõhususe ja ühetaolise kohaldamise põhimõtet.

⁷⁴ Veneetsia komisjoni õigusriigi põhimõtete ajakohastatud kontrollnimekirjas on kindlaks määratud õigusloomeprotsessiga seotud standardid ja rõhutatud näiteks seda, et seadusandlikke kiirmenetlusi tuleks kasutada ainult erandlike olukordade või asjaolude korral.

kuid märkimisväärne arv õigusakte on vastu võetud lühendatud seadusandliku menetlusega. Jõupingutusi on tehtud tõendus põhise poliitikakujundamisega seotud puuduste kõrvaldamiseks. [Serbias](#) on avalike konsultatsioonide õigusraamistik ja selle järgimine nõrgenenud, nõudeid on lõdvendatud ja konsultatsioonide arv on vähenenud.

Ohulised suundumused kõrgeimates kohtutes ja konstitutsioonikohtutes seoses kontrolli- ja tasakaalustussüsteemiga

Kontrolli- ja tasakaalustussüsteemide peamiste osalistena aitavad konstitutsioonikohtud suurel määral kaasa ELi õiguse tulemuslikule kohaldamisele ja ELi õiguskorra terviklikkusele. Kuigi selliste kohtute loomine, koosseis ja toimimine on liikmesriikide pädevuses, peavad liikmesriigid selle pädevuse teostamisel järgima ELi õigust ja Euroopa väärtusi. Konstitutsioonikohtud teevad sageli ka selliseid otsuseid, millel on oluline mõju kogu kontrolli- ja tasakaalustussüsteemile.

[Lätis](#) on arutlusel konstitutsioonikohtu seaduse võimalikud muudatused, sealhulgas meetmed konstitutsioonikohtu kohtunike sõltumatuse täiendavaks kaitsmiseks.

Laienenemisprotsessis osalevatest riikidest nimetati [Montenegros](#) ametisse kaks konstitutsioonikohtu kohtunikku, millega parandati kohtu toimimist ja tulemuslikkust, kuid selle koosseis ei ole veel täielik.

Ombudsmanid, riiklikud inimõiguste kaitse asutused ja muud sõltumatud asutused

Riiklikud inimõiguste kaitse asutused,⁷⁵ ombudsmanid,⁷⁶ võrdõigusasutused⁷⁷ ja muud sõltumatud asutused tagavad sõltumatu järelevalve ja vastutuse, mistõttu on neil oluline roll õigusriigi põhimõtte toetamisel ning kontrolli- ja tasakaalustussüsteemi tugevdamisel. Mõnes liikmesriigis tehakse jõupingutusi nende asutuste tugevdamiseks. [Tšehhis](#) on rakendamisel ombudsmani seaduse muudatused, millega luuakse riiklik inimõiguste kaitse asutus. [Horvaatias](#) parandasid valitsusasutused veelgi ombudsmani soovitude täitmist.

Teistes liikmesriikides puutusid riiklikud inimõiguste kaitse asutused, ombudsmanid ja muud sõltumatud institutsioonid jätkuvalt kokku probleemidega, sealhulgas ressursse puudutavate probleemidega. [Portugalis](#) nimetati 2026. aasta juulis ametisse uus ombudsman (pärast parlamendis tekkinud viivitusi ametisse nimetamise menetluses). [Eestis](#) on mõnele sõltumatule asutusele antud rohkem ülesandeid, ilma seejuures täiendavaid vahendeid eraldamata.

[Albaanias](#) nimetati ametisse uus ombudsman ja uus diskrimineerimisvastase kaitse volinik, kusjuures mõlemas institutsioonis on püsivalt puudus personalist ja rahalistest vahenditest. [Põhja-Makedoonias](#) nimetas parlament sõltumatutesse institutsioonidesse mitu isikut, kuigi tulemus põhise valikumenetlusega on endiselt probleeme. [Serbias](#) oli enamiku põhiõiguste valdkonnas tegutsevate sõltumatute asutuste jaoks endiselt probleemiks piiratud ressursid ja nende soovitusi järgiti endiselt ebajärjekindlalt.

Kolm liikmesriiki ei ole veel loonud ÜRO Pariisi põhimõtete kohaselt akrediteeritud riiklikku inimõiguste kaitse asutust. [Rumeenias](#) ei ole lõplikku otsust riikliku inimõiguste kaitse asutuse akrediteerimise kohta veel tehtud. [Itaalias](#) ja [Maltas](#) on riikliku inimõiguste kaitse asutuse loomiseks tehtud vaid esialgseid ettevalmistusi.

⁷⁵ ÜRO Peaassamblee poolt 1993. aastal heaks kiidetud ÜRO Pariisi põhimõtetes (resolutsioon A/RES/48/134) on sätestatud peamised kriteeriumid, millele riiklikud inimõiguste kaitse asutused peavad vastama. Riiklikud inimõiguste kaitse asutused akrediteeritakse korrapäraselt ülemaailmse riiklike inimõiguste kaitse asutuste liidu akrediteerimise allkomisjonis.

⁷⁶ Vt ombudsmane käsitlevad Veneetsia komisjoni põhimõtted.

⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv (EL) 2024/1500 ning nõukogu direktiiv 2024/1499.

Euroopa Inimõiguste Kohtu ja liikmesriikide kohtute otsuste täitmine

Alates 2022. aastast on riike käsitlevad peatükid sisaldanud teavet Euroopa Inimõiguste Kohtu põhimõttelise tähtsusega otsuste täitmise kohta, mis on õigusriigi toimimise oluline näitaja. Tulemused on liikmesriigiti erinevad. Liikmesriikidega seotud põhimõttelise tähtsusega otsustest, mida Euroopa Inimõiguste Kohus on teinud viimase kümne aasta jooksul, on kogu ELis veel täitmata ligikaudu 43,9 %, mis on veidi parem näitaja kui eelmisel aastal⁷⁸.

[Belgias](#) on endiselt probleeme riigisiseste kohtute ja Euroopa Inimõiguste Kohtu lõplike otsuste täitmisega avaliku sektori asutuste poolt. [Kreekas](#) püütakse reformidega vähendada ametiasutuste viivitusi lõplike kohtuotsuste täitmisel. [Küproses](#) ei ole tehtud edusamme kohtuotsuste täitmise õiguslike takistuste kõrvaldamisel.

Kodanikuühiskonna tegevust toetav raamistik

Kodanikuühiskonna organisatsioonid ja inimõiguste kaitsjad on ELi väärtuste kaitsmiseks ja edendamiseks väga olulised. Nad tegutsevad järelevalvajatena, kes juhivad tähelepanu õigusriiki ähvardavatele ohtudele, edendavad demokraatia põhimõtteid ja aitavad tagada avalikku võimu teostavate isikute vastutuse. [ELi kodanikuühiskonna strateegia](#) ja [kodanikuosalust käsitleva 2023. aasta soovitus](#) elluviimise raames toetab komisjon liikmesriikide tegevust kodanikuühiskonna soodsa tegutsemisruumi edendamisel.

Paljudes liikmesriikides on olemas kodanikuühiskonda võimestav ja toetav raamistik. Mitmes liikmesriigis jätkatakse jõupingutusi kodanikuühiskonna organisatsioonide tegutsemisruumi edasiseks toetamiseks, kuid edusammud on olnud erinevad. [Eestis](#) on jõustunud kodanikuühiskonna organisatsioonide strateegilise partnerluse rahastamisprogramm. Tänu sellele säilib kodanikuühiskonna organisatsioonide jaoks oluline rahastamisallikas ja on võimalik toetada avatud kodanikuühiskonna tegutsemisruumi. [Prantsusmaal](#) ametiasutused jätkavad kodanikuühiskonna organisatsioonide toetamist, tagades muu hulgas märkimisväärse rahastamise riiklikest vahenditest, kuigi mõned organisatsioonid on oma tegevuses vastamisi probleemidega.

Teatavates liikmesriikides on kodanikuühiskonna organisatsioone mõjutavad meetmed tühistatud või kehtetuks tunnistatud. [Madalmaades](#) lükkas senat tagasi kodanikuühiskonna organisatsioonide läbipaistvuse seaduse, mida kodanikuühiskonna organisatsioonid, heategevusorganisatsioonid ja NIHR olid kritiseerinud. [Ungaris](#) on vastu võetud põhiseaduse muudatus ja seadus, millega kaotatakse suveräänsuse kaitse büroo, ning 13. mail 2025 esitatud avaliku elu läbipaistvust käsitleva seaduse eelnõu ei ole enam Rahvuskogus menetlemisel.

Soodne kodanikuühiskonna tegutsemisruum vajab toetavat õigus-, haldus- ja regulatiivset keskkonda, kus kodanikuühiskonna organisatsioonid toetatakse ja võimestatakse ning kus nad on kaitstud ja saavad vabalt tegutseda. Mitmes liikmesriigis täheldasid kodanikuühiskonna organisatsioonid piiranguid kodanikuühiskonna osalistele, sealhulgas takistusi rahastamisele ja rahumeelsele kogunemisele ning koormavaid aruandlusnõudeid⁷⁹. [Tšehhis](#) on selle sektori avaliku sektori rahastamist märkimisväärselt vähendatud. [Saksamaal](#) ei võetud meetmeid mittetulundusühingute maksuvabastuse staatuse kohandamiseks ning kodanikuühiskonna organisatsioonidel on endiselt toimimise ja rahastamisele juurdepääsuga probleeme. [Itaalias](#) on

⁷⁸ 2025. aastal oli see näitaja 45,7 %. European Implementation Network (2026), kirjalik teave.

⁷⁹ Joint Civil Society Contribution on Civic Space to the 2026 Annual Rule of Law Report, lk 2. 2025. aastal alandati Ülemaailmse Kodanikualgatuse Ühenduse (CIVICUS) ülevaates reitingut kolmel ELi liikmesriigil (piiratud asemel takistatuks) ja ühel aruandega hõlmatud laienemisprotsessis osaleval riigil (takistatud asemel allasurutuks). CIVICUS annab kodanikuühiskondade olukorrale hindeid vahemikus 0–100 ja määrab riikidele nende punktisumma alusel reitingu. Reitingud viieastmelisel skaalal on järgmised: avatud (81–100), piiratud (61–80), takistatud (40–60), allasurutud (21–39) ja suletud (0–20).

sidusrühmad väljendanud sisejulgeoleku tugevdamisele suunatud uute õigusnormidega seoses muret meeleavaldamisõiguse piirangute ja nende võimaliku mõju pärast kodanikuühiskonna tegutsemisruumile ning põhiõiguste ja -vabaduste teostamisele. Kuigi [Ungaris](#) on suveräänsuse kaitse büroo kaotatud, ei ole veel kõrvaldatud mõnesid takistusi, mis raskendavad sõltumatute kodanikuühiskonna organisatsioonide tegevust.

Negatiivsetest narratiividest, füüsilistest ja verbaalsetest rünnakutest ning poliitilisest survestamisest on mõnes liikmesriigis jätkuvalt teatatud kui eriti suurest probleemist. [Rumeenias](#) on kodanikuühiskonna organisatsioonid teatanud, et nende tegevust piiratakse üha enam. [Slovakkias](#) on tunnistatud põhiseadusega vastuolus olevaks vabaühenduste seaduse muudatused, mis tekitasid kodanikuühiskonna organisatsioonidele täiendavat halduskoormust, kuid kodanikuühiskonna tegutsemisruum on endiselt surve all.

[Albaanias](#) tegutsevad kodanikuühiskonna organisatsioonid vabalt, kuid neil on endiselt raskusi selliste probleemidega nagu diskrediteerimine, poliitikakujundamise vähene läbipaistvus ja rahalise jätkusuutlikkuse piiratus. [Montenegro](#) ametiasutused on võtnud kohustuse viia riigisisised õigusnormid ELi õigustikuga vastavusse kaasava õigusloomeprotsessi jaoks kehtestatud raamistikus, kuid õigusloome kavandamise ja avalike konsultatsioonide tulemuslikkusega on endiselt probleeme. [Põhja-Makedoonias](#) jätkas valitsus jõupingutusi, et parandada koostööd kodanikuühiskonna organisatsioonidega, kuid kodanikuühiskonna organisatsioonide rahastamisega on endiselt probleeme. [Serbias](#) on kodanikuühiskonna organisatsioonid olnud üha suurema surve all, neid on rünnatud ja hirmutatud, sealhulgas kõrgete ametnike poolt, ning siiani ei ole süüdimõistmisi juhtumites, mille puhul on teatatud politsei ülemäärasest jõu kasutamisest meeleavaldajate vastu.

Sekkuva jälgimistarkvara (nuhkvara) kasutamise seotud riiklikud kontrolli- ja tasakaalustussüsteemid

Igasugused katsed pääseda ebaseaduslikult juurde kodanike, sealhulgas ajakirjanike, kodanikuühiskonna esindajate ja poliitiliste oponentide andmetele on vastuvõetamatud ning vajalike uurimiste läbiviimine on liikmesriikide ametiasutuste ülesanne. Isegi kui nuhkvara kasutatakse õiguspäraselt kooskõlas riikliku julgeoleku nõuetega ja see ei kuulu ELi õiguse kohaldamisalasse, on tugevad riiklikud kaitsemeetmed endiselt olulised, et vältida kuritarvitamist ja tagada vastutus. Järgida tuleb põhiõigusi, sealhulgas isikuandmete kaitset, sõnavabadust, teabe saamise ja levitamise vabadust ning õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele. Isegi kui nuhkvara kasutatakse õiguskaitse eesmärkidel või kui seda kasutavad erasektori asutused riikliku julgeoleku eesmärgil, kehtib ELi andmekaitsealaste õigusaktidega ettenähtud terviklik kaitsemeetmete ja kontrolli raamistik⁸⁰. Kui ELi andmekaitseõigust ei saa kohaldada, kehtib ikkagi Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.

Õigusriigi olukorda käsitlevas 2026. aasta aruandes on jätkatud ülevaate andmist selles valdkonnas toimuvatest muutustest, pöörates erilist tähelepanu sellele, kuidas riiklikud kontrolli- ja tasakaalustussüsteemid saavad reageerida väidetavale nuhkvara ebaseaduslikule kasutamisele. [Kreekas](#) jätkub nuhkvara kasutamise teatavate aspektide kohtulik kontroll. [Itaalias](#) jätkatakse Paragoni nuhkvara juhtumi uurimist, sealhulgas selleks, et teha kindlaks isikud, kes vastutavad nuhkvara kasutamise eest Itaalia ajakirjanike vastu, kui selgus, et prokuratuurid ei leidnud tõendeid Itaalia luureteenistuste operatsioonide kohta, kus oleks nuhkvara kasutades kogutud teavet Itaalia ajakirjanike kohta. [Ungaris](#) on endiselt probleemiks menetluslike tagatiste ja tõhusa järelevalve puudumine salajase jälgimise meetmete korral.

⁸⁰ Veneetsia komisjoni 2024. aasta raport õigusriigi ja inimõigustega kooskõlas oleva nuhkvara reguleerimise kohta.

4.5 Ühtse turu aspektid neljas sambas

Tulemuslikud kohtusüsteemid, tugevad korruptsioonivastased kaitsemeetmed, õiguskindlus ning kaasav ja tõenduspõhine õigusloome on eduka majanduse olulised alused. Need mõjutavad ettevõtluskeskkonda ja investeerimisvalikuid, toetavad ühtse turu sujuvat toimimist ning kestlikku majanduskasvu ja töökohtade loomist. Õigusriigi olukorda käsitlevas 2026. aasta aruandes on jätkatud ühtse turu mõõtmega seotud muutuste hindamist, millega tehti algust õigusriigi olukorra 2025. aasta aruandes. Seejuures tuginetakse ettevõtjate sidusrühmadelt täiendavalt saadud teabele ja analüüsitakse põhjalikumalt selliseid küsimusi nagu sõltumatute reguleerivate asutuste tegevus.

Eurobaromeetri andmete alusel, mis on esitatud ka [2026. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis](#), on igas riiki käsitlevas peatükis märgitud, millisena ettevõtjad tajuvad riigihanke- ja riigi konkurentsiasutuste sõltumatust. Nende asutuste sõltumatus on ühtse turu toimimise seisukohast esmatähtis. Esimese astme riigihangete läbivaatamise organite puhul tajutakse sõltumatust kõige suuremana [Soomes](#), [Rootsis](#) ja [Luksemburgis](#) ning kõige väiksemana [Bulgaarias](#), [Kreekas](#) ja [Ungaris](#). Riigi konkurentsiasutuste puhul tajutakse sõltumatust kõige suuremana [Soomes](#), [Rootsis](#), [Taanis](#) ja [Irimaal](#) ning kõige väiksemana [Bulgaarias](#), [Kreekas](#) ja [Ungaris](#).

Investeeringute kaitse tulemuslikkusega seoses on üle kahe kolmandiku küsitletud ettevõtetest väljendanud kindlustunnet investeeringute kaitse suhtes [Taanis](#), [Irimaal](#), [Luksemburgis](#), [Maltas](#), [Madalmaades](#), [Austrias](#), [Sloveenias](#), [Soomes](#) ja [Rootsis](#) ning vähem kui kolmandik [Kreekas](#) ja [Poolas](#). Rohkem kui kaks kolmandikku [Albaania](#) ettevõtetest on väljendanud usaldust investeeringute kaitse vastu, üle poole [Montenegros](#) ja [Serbias](#) ning alla poole [Põhja-Makedoonias](#).

Seoses *kohtusüsteemi toimimisega* on ühtse turu seisukohast oluline arvesse võtta spetsialiseerunud kohtute ja kohtunike olemasolu, kes tegeleksid kaubandusvaidlustega, sealhulgas suure väärtusega piiriüleste kohtuasjadega. Nagu on näha 2026. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabelis,⁸¹ on neljas liikmesriigis ainult spetsialiseerunud kaubanduskohtud, üheksas liikmesriigis on üldkohtutes ainult erikolleegiumid ja ülejäänud neljas liikmesriigis on üldkohtutes ainult spetsialiseerunud kohtunikud. Ülejäänud kümnes liikmesriigis kasutatakse eelmise kolme kategooria kombinatsiooni ja ühes neist on olemas kõik kolm võimalust, kuigi eri tasanditel ja erinevate kohtuasjade jaoks. [Saksamaal](#) on enam kui pooltes liidumaades tegevust alustanud spetsiaalsed kaubanduskohtud ja -kolleegiumid. [Küproses](#) on ärieringkonnad jätkuvalt suures mures pikaleveninud viivituse pärast kaubanduskohtu tegevuse alustamisel.

Ettevõtjad saavad kasu vaidluste kohtuvälise lahendamise võimalusest, muu hulgas seetõttu, et kohtukulud võivad nende jaoks kujutada endast takistust. [Itaalias](#) toovad ettevõtjate sidusrühmad esile selle, kuidas vahendamise abil saaks tulemuslikult vähendada kohtuvaidlusi, ja kutsuvad üles võtma täiendavaid meetmeid, et edendada selle kasutuselevõttu. [Austria](#) üldkohtute kohtulõivude süsteem tekitab endiselt probleeme õiguskaitse kättesaadavusega (sealhulgas ettevõtjate jaoks), eelkõige seetõttu, et kohtulõivudel puudub ülempiir.

Peale selle võivad puudused kohtusüsteemide tõhususes kahjustada ettevõtluskeskkonda, sest investorid ja ettevõtted vajavad teadlike investeerimisotsuste tegemiseks kiiret vaidluste lahendamist. [Maltas](#) vähendavad viivitused ja kohtute ebapiisav tõhusus ettevõtjate kindlustunnet. Kuigi kohtutöötajate arv on suurenenud, tunnistavad sidusrühmad, et kohtu- ja haldustöötajate nappus põhjustab kohtutes viivitusi, millel võib olla mõju ka õiguskindlusele ja majandustegevusele. [Itaalias](#) tunnistavad sidusrühmad, sealhulgas ettevõtjate esindajad,

⁸¹ 2026. aasta ELi õigusemõistmise tulemustabel, joonis 65.

kohtunike ja halduskohtute töötajate värbamisel tehtud edusamme, näiteks on korraldatud konkursse alaliste kohtuametnike värbamiseks, kuid nõustuvad, et õigusemõistmise tõhususe parandamiseks on vaja jätkata jõupingutusi vabade ametikohtade täitmiseks. [Portugalis](#) märgivad sidusrühmad endiselt puudusi kohtusüsteemi tõhususes. Eriti on vähenenud haldus- ja maksukohtute tõhusus, mis tähendab pikaajalist takistust investeerimisele ja ettevõtluskeskkonnale.

Korruptsioon moonutab konkurentsi ja õõnestab usaldust avaliku sektori asutuste vastu ning mõjutab seeläbi ühtse turu head toimimist ja ettevõtlustingimusi. Eelkõige kehtib see hangete puhul ja seepärast on mitu liikmesriiki tugevdanud läbipaistvuse ja usaldusväärsuse meetmeid. [Kreeka](#) on võtnud kasutusele hangetega tegelevate ametnike koolitus- ja sertifitseerimissüsteemi, palganud riigihangete järelevalveasutusse juurde töötajaid ning asutanud hankespetsialistide registri, mille eesmärk on suurendada riigihangetega tegelevate ametnike professionaalsust, usaldusväärsust ja vastutust. [Küproses](#) hakkas toimima uus e-riigihangete platvorm, milles kogu protsess on näha ja mis toetab auditeerimisasutusi nende töös ning ühtlasi suurendab märkimisväärselt läbipaistvust ja vastutust. [Sloveenias](#) on avaliku halduse ministerium jätkanud kahe mitmeaastase riigihangete tegevuskava rakendamist, mille eesmärk on suurendada läbipaistvust, professionaalsust ja analüütilisust ning ajakohastada e-riigihangete võimalusi. [Austrias](#) võtsid riigihangete eest vastutavad ministeriumid korruptsiooniriskidega tegelemiseks kasutusele korralduslikud meetmed ja siseauditid.

Meedia tegutsemisruumi reguleerivad selged ja läbipaistvad normid on eriti olulised nii meie demokraatliku keskkonna terviklikkuse kaitsmiseks kui ka ühtse turu toetamiseks meediateenuse osutajate ausa konkurentsi kaudu. Meediasektori ees seisavad majandusprobleemid, mis kajastavad laiemat ülemaailmset suundumust. Seepärast on oluline, et meediaomand on läbipaistev, riiklikku reklaami jaotatakse meediaüksustele õiglaselt ja läbipaistvalt ning meediavaldkonda toetavad rahastamiskavad on läbipaistvad. Euroopa meediavabaduse määrus põhineb asjaolul, et sõltumatutel meediateenustel on ühtsel turul ainulaadne roll, kuna need kujutavad endast kiiresti muutuvat ja majanduslikult olulist sektorit ning ühtlasi tegutsevad avaliku sektori järelevalvajatena. Mitu uut suundumust on probleeme veelgi süvendanud. Viimastel aastatel on meediasektoris tekkinud struktuursed probleemid, millel võib olla mõju meediavabadusele ja meedia mitmekesisusele kogu maailmas. Nende hulka kuuluvad tuginemine digiplatvormidele, algoritmipõhine levitamine, vähenev ja ebaühtlane reklaamitulu, välisriigist lähtuvad infomanipulatsioonid ja sekkumised ning tehisintellekti mõju. Euroopa meediavabaduse määrusega on kehtestatud meediaturu riskide ja suundumuste, sealhulgas mitme nimetatud probleemi iga-aastane seire. Selle olulise sektori kasvu ja kestlikkuse tagamiseks on oluline, et liikmesriigid viiksid oma õigusnormid Euroopa meediavabaduse määrusega vastavusse. [Kreekas](#) on valitsus võtnud kasutusele rahalise toetuse meetmed (eelkõige kohaliku ja piirkondliku meedia jaoks) ja sektori digiülemineku toetamiseks rakendatakse pikaajalist riigiabi kava. [Austrias](#) on vastu võetud üksikasjalikud juhised riigihankenõuete tõlgendamise ja kohaldamise kohta, et riiklikku reklaami õiglaselt jaotada. [Iirimaa](#) on uue seaduseelnõuga loodud õigusraamistik meediafondile, millest on toetatud kolme ajakirjanduskava ja digiülemineku kava.

Tulemuslik **kontrolli- ja tasakaalustussüsteem** edendab õiguskindlust ja regulatiivset prognoositavust ning võimaldab ettevõtjatel tegutseda stabiilses ja ettenähtavas keskkonnas. [Prantsusmaal](#) on pärast ulatuslikku konsulteerimist vastu võetud seadus ettevõtete tegevuse lihtsustamiseks. [Itaalias](#) väljendasid ettevõtjate sidusrühmad heameelt 2025. aasta novembris vastu võetud seaduse üle, mille eesmärk on saavutada õigusnormide lihtsustamine. [Rumeenias](#) on ettevõtjad ja kodanikuühiskonna organisatsioonid endiselt mures eelkõige seadusandliku ettearvamatuses pärast, sest õigusnorme muudetakse sageli ja parlamendi menetluses on suur hulk seaduseelnõusid. [Maltas](#) ohustavad õigusaktide sage muutmine ja ajutised

rakendusmeetmed endiselt õiguslikku stabiilsust ja prognoositavust ning see võib mõjutada ettevõtluskeskkonda. [Küproses](#) näevad ettevõtjad endiselt probleeme õigusloome kvaliteedis ja vajadust õigusakte ühtlustada.

4. KOKKUVÕTE

Õigusriigi olukorda käsitlev käesoleva aasta aruanne kinnitab, et iga-aastane õigusriikluse tsükkel on endiselt oluline stiimul liikmesriikides tehtavateks reformideks, millest saavad kasu nii kodanikud kui ka ettevõtjad. Kokkuvõttes näitavad muutused üldjoontes positiivset suundumust, sest kõigis neljas jälgitavas valdkonnas on tehtud edusamme ja olulised reformid on lõpule viidud või käimas, kuigi liikmesriigiti ja poliitikavaldkonniti võib olukord erineda ning mõned probleemid püsivad. Protsessis osaletakse endiselt aktiivselt, nagu näitab tõsiasi, et märkimisväärses osas 2025. aasta soovitud on tehtud edusamme.

Tulevikku vaadates on komisjon seisukohal, et aruandel ja selles esitatud soovitud peaks ELi järgmises pikaajalises eelarves olema oluline koht, sest see aitab tagada, et liidu finantshuvide kaitseks on kehtestatud tugevad kaitsemeetmed, ning toetab investeeringuid ja reforme, mis aitavad edendada ja tugevdada õigusriigi põhimõtet. Liikmesriikide võrdne ja õiglane kohtlemine, ELi standardite selge ja järjepidev kohaldamine ning dialoogil põhinev protsess on õigusriigi olukorda käsitleva aruande aluspõhimõtted, millest komisjon jätkuvalt juhindub liikmesriikidega tehtavas koostöös.

Iga-aastase tsükli jooksul jätkab komisjon tihedat koostööd Euroopa Parlamendi ja nõukoguga. Ta kutsub nõukogu ja Euroopa Parlamenti üles jätkama aruandel põhinevaid üldisi ja riigipõhiseid arutelusid. Komisjon jätkab kindlalt liikmesriikide toetamist käesoleva aasta soovitud elluviimisel ja koostööd kõigi asjaomaste sidusrühmadega, et kaitsta ja tugevdada liidu põhiväärtusi.